।। श्रीकृष्णाय नमः ।। ।। श्रीवल्लभाधीशो जयति ।। ।। श्रीगोपीनाथो जयति ।। ।। जयति श्रीविट्ठलेश्वरः ।।

पुष्टिसंस्कार

જુલાઇ – ૨૦૨૬

વર્ષ – ૧૭ । અંક – ૦૪ । સળંગ અંક – ૧૯૬

જેઠ–અષાઢ–શ્રાવણ/વિક્રમ સંવત્ ૨૦૮૩

❖ નિર્માણાધીન પુષ્ટિસંસ્કારધામ ❖ પુષ્ટિસંસ્કાર પબ્લિકેશન ❖ પુષ્ટિસંસ્કાર પાઠશાલા ❖ પુષ્ટિસંસ્કાર વિદ્યાપીઠ ❖
❖ પુષ્ટિબાલવાટીકા ❖ પુષ્ટિસંસ્કાર સ્કૂલ ❖ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્ય ગુરુકુલ ❖ શ્રીવલ્લભગોશાલા ❖ પુષ્ટિસંસ્કાર પરિવાર ❖

❋ **પ્રેરક**

નિ.લી. ગોસ્વામી શ્રીકિશોરચન્દ્રજી શ્રીપુરુષોત્તમલાલજી મહારાજશ્રી

(મોટી હવેલી - જૂનાગઢ)

❋ **પથદર્શક**

શ્રીયૂષકુમારજી (શ્રીવ્રજેન્દ્રજી) મહારાજશ્રી

(મોટી હવેલી - જૂનાગઢ)

❋ **પ્રકાશક**

શ્રીપુષ્ટિસંસ્કાર સંસ્થાન

મોટી હવેલી,પંચહાટડી ચોક,

જૂનાગઢ-૩૬૨૦૦૧. ફોનઃ૦૨૮૫-૨૬૨૦૨૦૦

૯૦૬૬૬૪૩૬૬૦

❋ **મુદ્રક**

મેટ્રો ઓફસેટ - જૂનાગઢ

પ્રતિ અંક ₹ ૨૦/-

● પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ લેખો અને માહિતિ સાથે પ્રકાશકનું સહમત હોવું અનિવાર્ય નથી. લેખનની સમ્પૂર્ણ જવાબદારી જે તે લેખકની રહેશે.

● 'પુષ્ટિસંસ્કાર'નો અંક દરેક મહિનાની ૧ તારીખે રવાના કરવામાં આવે છે. જે-તે મહિનાની ૧૫ તારીખ સુધીમાં અંક ન મળે તો નામ, ગ્રાહક નંબર સાથે '**શ્રીપુષ્ટિસંસ્કાર કાર્યાલય**' પર જાણ કરવી. ફોન : ૦૨૮૫-૨૬૨૧૧૧૧

॥ શ્રીવલ્લભાધીશો જયતિ ॥

પુષ્ટિસંસ્કાર

અનુક્રમણિકા

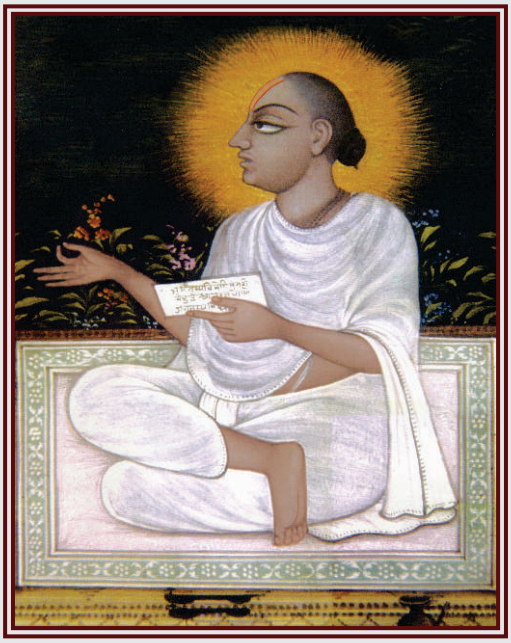
૦૪	પુષ્ટિસિદ્ધાન્ત પ્રવેશ
૦૭	શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા
૦૯	શ્રીભાગવતાર્થપ્રકરણમ્
૧૨	જલભેદ
૧૬	પુષ્ટિચિન્તન
૧૮	શ્રીપુરુષોત્તમસહસ્રનામસ્તોત્રમ્
૨૦	સર્વનિર્ણયપ્રકરણ
૨૨	ષોડ્શગ્રંથ ગત ઉપદેશ અને વૈષ્ણવ વાર્તાની સંગતિ
૨૫	બાલવિભાગ
૨૭	પુષ્ટિસંસ્કારધામ
૩૩	પ્રવૃતિ સમાચાર
૩૪	વ્રતોત્સવ ટિપ્પણી

તંત્રી/સંપાદક : વિમલભાઈ ભટ્ટ,

પુષ્ટિસિદ્ધાન્ત પ્રવેશ

વિવિધ સાધનોમાં શ્રેષ્ઠ શ્રીકૃષ્ણભક્તિનો માર્ગ

સંકલન : ગોસ્વામી શ્રીપીયૂષબાવાશ્રી

ગતાંકથી આગળ....

अधुना ह्यधिकारास्तु सर्व एव गताः कलौ ।
कृष्णश्चेत् सेव्यते भक्त्या कलिस्तस्य फलाय हि ।।

કલિકાલના દોષોને કારણે અન્ય સર્વમાર્ગના અધિકારો નષ્ટ થયા છે. પરન્તુ અધિકાર હોય કે ન હોય; જો કૃષ્ણની સેવા ભક્તિભાવથી કરવામાં આવે તો કલિકાલ પણ તેને અનુકૂલ થઈને ફલદાયી બને છે.

શાસ્ત્રોમાં વિવિધ સાધનોનો ઉપદેશ

સૃષ્ટિમાં અલગ અલગ પ્રકારના સ્વભાવ, રૂચિ અને વ્યવહાર વાળા મનુષ્યો છે. બધા જ મનુષ્યો એક જ પ્રકારે વિચારે અને જીવન જીવે તે સંભવ નથી અને તેવું આવશ્યક પણ નથી. તેથી જ ધર્મ શાસ્ત્રમાં પણ બધા જ મનુષ્યો એક જ માર્ગને અનુસરે તેવી આજ્ઞા આપવામાં આવી નથી. શાસ્ત્ર તો જીવોની વિવિધતાને ધ્યાનમાં રાખીને આત્મકલ્યાણના વિવિધ ઉપાયો બતાવે છે. તેથી શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં કહ્યું છે –

निर्विण्णानां ज्ञानयोगो ... कर्मयोगस्तु कामिनाम् ...
न निर्विण्णो नातिसक्तो भक्तियोगोस्य सिद्धिदः ।।

(શ્રીમદ્‌ભાગવત ૧૧/૨૦/૭,૮)

અર્થ: જેમનામાં વૈરાગ્ય છે તેમના માટે જ્ઞાનયોગ છે જેમને લૌકિક કામનાઓમાં આસક્તિ છે તેમની માટે કર્મયોગ છે અને જે ન તો અતિશય વૈરાગી છે કે ન તો અતિ કામનાવાળા તેમના માટે ભક્તિયોગ ફલદાયી છે.

એકમાર્ગનિષ્ઠા

આ રીતે વિવિધ માર્ગો વિવિધ સ્વભાવના જીવો માટે ઉપયોગી છે. તો શું એનો અર્થ એવો સમજવો કે એક વ્યક્તિએ બધા જ માર્ગો પર ચાલવું? ના, એવો અર્થ તો સર્વથા નથી. કેમકે જે બધા જ રસ્તાઓ પર ચાલવાનો પ્રયાસ કરે તે આમ તેમ ભટકતો રહે પરન્તુ પોતાના લક્ષ્ય પર પહોંચી ન શકે. તેથી શાસ્ત્રમાં ઉપદેશેલા બધા ઉપદેશો સર્વ માટે હોતા નથી. પરન્તુ જેણે જે માર્ગનો સ્વીકાર કર્યો હોય તે સમ્બન્ધી શાસ્ત્ર વિધાનો તેમ જ તેને અનુકૂલ પરમ્પરાઓ જ તેની માટે અનુસરણીય હોય છે.

જેમ –

– પ્રતિદિન વિદ્યાલય બદલતા રહેવાથી વિદ્યાપ્રાપ્તિ ન થાય.

– રાજમાર્ગ પર ચાલતા હોઇએ અને જે કોઇ આડ રસ્તો કે ગલી દેખાય તેમાં જતા આવતા રહીએ તો લક્ષ્ય સુધી ન પહોંચાય.

– આયુર્વેદ, હોમ્યોપેથી, એલોપેથી વગેરે

ના વિવિધ ઉપાયો મનકલ્પિત પ્રકારે અજમાવવાથી સ્વાસ્થ્ય પ્રાપ્ત ન થાય.

તે જ રીતે બધી જ સાધનાઓ અથવા વિવિધ દેવતાઓ, મન્ત્રો, વ્રતો વગેરેની ભેળસેળ કરીએ તો કશું જ સિદ્ધ ન થાય.

તેથી શાસ્ત્રમાં બતાવવામાં આવેલી વિવિધ સુવિચારિત સાધના પદ્ધતિઓમાંથી આપણા સ્વભાવ-રૂચિને જે અનુકૂલ હોય તે પદ્ધતિનો સ્વીકાર કરીને તેને નિષ્ઠાપૂર્વક અનુસરીએ તો જ અભીષ્ટ પરિણામ પ્રાપ્ત થાય.

હવે આપણને પ્રશ્ન થાય કે તો આપણે કયા એક માર્ગ પર આગળ વધવું જોઇએ?

પરમ કલ્યાણકારક શ્રીકૃષ્ણભક્તિનો માર્ગ

આવો જ પ્રશ્ન શ્રીવલ્લભાચાર્યજીને પુરૂષોત્તમ જોશીએ કર્યો - 'મહારાજ ! આ કર્મમાર્ગ મોટો કે જ્ઞાનમાર્ગ મોટો?'

ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ ઉત્તર આપ્યો ' જેને જે રૂચે અને જે માર્ગ પર વિશ્વાસ હોય તેની માટે તે માર્ગ શ્રેષ્ઠ છે પરન્તુ ખરેખર સર્વશ્રેષ્ઠ તો ભક્તિમાર્ગ છે કે જેમાં જીવનો સરલતાથી ઉદ્ધાર થાય છે અને જીવ કૃતાર્થ થાય છે.'

ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ સ્વયં આજ્ઞા કરે છે કે -

समोहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योस्ति न प्रियः ।
ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ।।

(श्रीमद्भगवद्गीता ९/२९)

અર્થ: સર્વ જીવોમાં હું સમાન છું, ન તો કોઇ મને અપ્રિય છે કે ન તો પ્રિય. તેમ છતાં જે મને ભક્તિથી ભજે છે તેઓ મારામાં છે અને હું તેમનામાં છું.

પ્રભુએ નારદજીને પણ જણાવ્યું છે -

मद्भक्ताः यत्र गायन्ति तत्र तिष्ठामि नारद ।

અર્થ: હે નારદજી ! જ્યાં મારા ભક્તો મારા ગુણગાન ગાય છે ત્યાં હું રહું છું.

આ રીતે શ્રીકૃષ્ણભક્તિનો માર્ગ સદા સર્વ માટે પરમ કલ્યાણકારક છે.

તેથી જ ભક્ત કવિ દયારામભાઇ કહે છે-

સહુ બરાબર કૃષ્ણ છે; નથી કૃષ્ણ બરાબર કોય.
સાગર છોળ્યો ને દૃષ્ટાન્તે શાણા સમજી જોય,
સદા શ્રીકૃષ્ણને સેવો રે સમજી લ્યોને હવે સુધો સિદ્ધાન્ત

અર્થ: જડ-જીવ-દેવતા વગેરે સર્વ સૃષ્ટિની સમાન શ્રીકૃષ્ણ તો છે કેમકે આ બધું શ્રીકૃષ્ણમાંથી જ પ્રકટ થયું છે પરન્તુ શ્રીકૃષ્ણ ની તોલે આમાંથી કંઇપણ ન આવી શકે, જેમ સમુદ્રની તરંગો બરાબર સમુદ્ર તો હોય છે પણ સમુદ્રની સમાન તરંગો નથી હોઇ શકતી. તેથી સર્વ શાસ્ત્રોથી સિદ્ધ એવા સરલ સિદ્ધાન્તને સમજી લ્યો ને ! કે સદા શ્રીકૃષ્ણની સેવા તે જ પરમ કલ્યાણનો માર્ગ છે.

આ જ વાત દયારામભાઇ વૃક્ષના ઉદાહરણથી સમજાવે છે

જગત્ વૃક્ષ તેહનું મૂળ હરિ, મૂળ પોષે વૃક્ષ પોષાય;
પ્રતિ શાખા જલ સિંચિયે, તેથી તરૂવર તૃપ્તિ ન થાય.. સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ.

જેમ વૃક્ષના મૂળમાં જલનું સિંચન કરવાથી સમ્પૂર્ણ વૃક્ષને પોષણ મળે છે, એક એક ડાળીએ જલ આપવાથી વૃક્ષને તૃપ્તિ નથી થતી. તે રીતે સમસ્ત સૃષ્ટિના મૂલ ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણનો આશ્રય અને ભક્તિ જ સૃષ્ટિનું મૂલભૂત તત્ત્વ છે.

વાર્તાપ્રસંગ : શ્રીકૃષ્ણભક્તિમાર્ગની સર્વોત્તમતા

શ્રીવલ્લભે ઉપદેશેલ શ્રીકૃષ્ણભક્તિમાર્ગની સર્વોત્તમતાનું વર્ણન કરતો એક વૈષ્ણવવાર્તા પ્રસંગ જોઇએ.

ગુજરાતમાં વડનગર ગામમાં દામોદર ઝા

નામના એક વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણ રહેતા હતા. તે ગામમાં વૈષ્ણવો થોડાક જ હતા અને દામોદર ઝા તે વૈષ્ણવોનો તિરસ્કાર કરતા અને કહેતા 'તમારો માર્ગ વેદથી પ્રમાણિત નથી.' વૈષ્ણવોમાં કોઇ એવું ન હતું કે જે શાસ્ત્રાર્થ કરીને તેને નિરૂત્તર કરી શકે તેથી તે વૈષ્ણવો અકળાતા.

એક વખત વડનગરના તે વૈષ્ણવો ગોકુલ આવ્યા. ત્યારે શ્રીગુસાંઇજીને વિનન્તિ કરી,'મહારાજ ! વડનગરમાં એક દામોદર ઝા નામનો બ્રાહ્મણ છે. તે વૈષ્ણવોનો તિરસ્કાર કરે છે અને વૈષ્ણવમાર્ગ અપ્રામાણિક છે તેવું કહે છે તો તેને ઉત્તર આપવો જોઇએ.'

થોડાક સમય પછી શ્રીગુસાંઇજી દ્વારિકાથી પાછા ફરતી વખતે વડનગર પધાર્યા અને એક વૈષ્ણવને ત્યાં મુકામ કર્યો અને કહ્યું, ' અહીં કોણ કહે છે કે અમારો માર્ગ વેદમૂલક નથી ? આ માર્ગ શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પ્રકટ કર્યો છે તે સર્વોપરિ છે. જેના મનમાં સન્દેહ હોય તે આવીને અમારી સાથે ચર્ચા કરે.'

ત્યારે દામોદર ઝા ને આગળ કરીને બધા પંડિતો આવ્યા. ચર્ચા થઇ અને વાદમાં સર્વ પંડિતો નિરૂત્તર થઇને શ્રીગુસાંઇજીને પ્રણામ કરીને પોતપોતાના ઘરે ગયા.

બીજે દિવસે દામોદર ઝા તો પાછા શ્રીગુસાંઇજી પાસે આવ્યા અને વિનન્તિ કરી 'મહારાજ ! મને સેવક કરો.' ત્યારે શ્રીગુસાંઇજી તો પરમ દયાલ છે. આપે કૃપા કરીને તેમને નામદીક્ષા આપી.

ત્યારે બીજા જે દામોદર ઝાના સંગીઓ હતા તેઓ કહેવા લાગ્યા,'અરે ! તમે આ શું કર્યું ? અમને બધાને તો તમારો જ ભરોસો હતો અને તમે તો વૈષ્ણવ થઇ ગયા.' ત્યારે દામોદર ઝા એ કહ્યું,' ભાઇ ! આટલા દહાડા તો કાંઇ જાણ્યું નહીં, કેવલ છિલકા જ કૂટ્યા. જે કાંઇ છે તે આ મારગ છે.'

આ રીતે શ્રીકૃષ્ણભક્તિનો માર્ગ સર્વ સાધનોમાં શ્રેષ્ઠતમ હોવાથી અવશ્ય જ અનુસરણીય છે.

શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતા
અધ્યાય ૧૮

વિવેચનઃ નાનુલાલ ગાંધી

ગતાંકથી આગળ....

अनुबन्धं क्षयं हिंसाम् अनवेक्ष्य च पौरुषम् ।
मोहादारभ्यते कर्म यत्तत्तामसमुच्यते ।।२५।।

અનુબંધ, ક્ષય, હિંસા તથા પૌરૂષનો વિચાર કર્યા વિના મોહથી જે કર્મ આરંભાય છે તે તામસ કહેવાય છે.

અનુબંધ એટલે કર્મ કર્યા પછી તેનું પ્રાપ્ત થતું શુભ અથવા અશુભ ફલ. આવ અનુબંધ વિગેરેનો વિચાર કર્યા વિના મોહથી જે કર્મ આરંભાય તે તામસ. ૨૫.

मुक्तसङ्गोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः ।
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते ।।२६।।

સંગથી રહિત, અહંકારરહિત, ધૃતિ અને ઉત્સાહવાળો સિદ્ધિ તથા અસિદ્ધિમાં વિકારરહિત કર્તા સાત્ત્વિક કહેવાય છે.

અહિંથી ત્રણ શ્લોકથી (૨૬-૨૮) સત્ત્વ વિગેરે ગુણોના ભેદથી ત્રણ પ્રકારના કર્તાનું નિરૂપણ કરે છે.

જે કર્તા સંગ એટલે આસક્તિ રહિત હોય, જેને 'હું કર્તા છું' એવું અભિમાન ન હોય; જે ધૃતિ તથા ઉત્સાહવાળો હોય, તથા કાર્યની સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં વિકારરહિત હોય તે સાત્ત્વિક કહેવાય છે. ૨૬.

रागी कर्मफलप्रेप्सुर् लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ।
हर्षशोकान्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः ।।२७।।

રાગવાળો, કર્મફલની ઈચ્છાવાળો, લોભી, હિંસા કરનાર અપવિત્ર તથા હર્ષ અને શોકવાળો કર્તા રાજસ કહેવાય છે.

રાગ એટલે આસક્તિવાળો, ફલની ઇચ્છાવાળો, લોભી, હિંસા પરને પીડવારૂપ હિંસા કરનાર, અશુદ્ધ અપવિત્ર રહેનાર તથા કર્મનાં સારાં ફલથી હર્ષ અને અનિષ્ટ ફલથી શોક કરનાર કર્તા રાજસ છે.

अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः ।
विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ।।२८।।

અયુક્ત, પ્રાકૃત, સ્તબ્ધ, શઠ, વંચક, આળસુ, શોક કરનાર તથા દીર્ઘસૂત્રી કર્તા તામસ કહેવાય છે.

અયુક્ત એટલે શાસ્ત્રીય કર્મ કરવાનો અધિકાર હોવા છતાં જે તેવાં કર્મ ન કરતો હોય તેવો, પ્રાકૃત એટલે હલકાં કર્મ અથવા વિકર્મ કરનાર, સ્તબ્ધ એટલે વિદ્યા નહિ જાણનાર અથવા કર્મના આરંભમાં જ શિથિલ , શઠ એટલે

અભિચાર વિગેરે કર્મમાં રૂચિવાળો, વંચક, આળસુ, વિષાદ કરનાર તથા કર્મમાં લંબાણ કરનાર કર્તા તામસ છે. ૨૮.

बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु ।
प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्त्वेन धनंजय ।।२९।।

હે ધનંજય ! ગુણને લીધે બુદ્ધિના તેમજ ધૃતિના ત્રણ પ્રકારના ભેદ સંપૂર્ણ રીતે જુદા જુદા કહું છું તે સાંભળ.

કર્મના ત્રણ પ્રકારના ભેદ કહ્યા (૨૬-૨૮) તેથી જ્ઞાતાના પણ ત્રણ પ્રકારના ભેદ કહેવાયા. કર્મના ત્રણ પ્રકારના ભેદ કહ્યા (૨૩-૨૫) તેથી જ્ઞેયના પણ ભેદ કહેવાયા. હવે કરણના ભેદ કહેવા માટે નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિના તથા ધૃતિના ત્રણ પ્રકારના ભેદ કહેવાની અહિં પ્રતિજ્ઞા કરે છે. પછી ત્રણ શ્લોકથી (૩૦-૩૨) બુદ્ધિના અને ત્રણ શ્લોકથી (૩૩-૩૫) ધૃતિના ભેદો કહે છે. ૨૯.

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये ।
बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्त्विकी ।।३०।।

હે પાર્થ ! પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ, કાર્ય અને અકાર્ય, ભય અને અભય તથા બંધ અને મોક્ષને જે બુદ્ધિ જાણે છે તે સાત્ત્વિકી છે.

પ્રવૃત્તિ એટલે અભ્યુદયના સાધનરૂપ ધર્મ અને નિવૃત્તિ એટલે મોક્ષના સાધનરૂપ ધર્મ વિગેરે જે બુદ્ધિ યથાર્થ રીતે જાણે છે તે સાત્ત્વિકી છે. બુદ્ધિ મનથી પર હોવાથી તેને અહિં 'જાણનારી' કહેલી છે. ૩૦

यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ।
अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ।।३१।।

હે પાર્થ! જેનાથી ધર્મ અને અધર્મને તથા કાર્ય અને અકાર્યને ખોટી રીતે જાણે તે બુદ્ધિ રાજસી છે.

ધર્મ, અધર્મ, કાર્ય અને અકાર્યને જે બુદ્ધિથી માણસ યથાર્થ રીતે જાણતો નથી એટલે જેવાં તે વસ્તુતઃ છે તેવાં જાણતો નથી, પરંતુ બીજા પ્રકારનાં જાણે છે તે બુદ્ધિ રાજસી છે. ૩૧.

अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसावृता ।
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ।।३२।।

હે પાર્થ ! અજ્ઞાનથી વીંટાયેલી જે બુદ્ધિ અધર્મને ધર્મ અને સર્વ અર્થોને ઉલટા માને છે તે તામસી છે.

धृत्या यया धारयते मनःप्राणेन्द्रियक्रियाः ।
योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्त्विकी ।।३३।।

હે પાથ! યોગથી અવ્યભિચારિણી જે ધૃતિથી મન, પ્રાણ તથા ઈન્દ્રિયોની ક્રિયાઓનું ધારણ કરે છે તે સાત્ત્વિકી ધૃતિ છે.

ધૃતિ એટલે દેહ વિગેરે ધારણ કરવાની ક્રિયા. સાત્ત્વિકી ધૃતિ કોને કહેવી તે અહિં કહેલું છે. ૩૩. (ક્રમશઃ)

મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યચરણ વિરચિત
તત્ત્વાર્થદીપનિબન્ધાન્તર્ગત

શ્રીભાગવતાર્થપ્રકરણમ્

સ્કન્ધ પાંચમો : સ્થાન

અનુવાદકઃ નાનુલાલ ગાંધી

ગતાંકથી આગળ....

નર-નારાયણ પૈકી એક નર; નિયમ (વિધિ) ને અનુસરનારા હોઇ તપરૂપ સાધનથી જ્ઞાનમાર્ગ પ્રમાણે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરાવનારા છે. ત્યારે ભગવાન (નારાયણ)નાં ભજનનું શું પ્રયોજન? એવો પ્રશ્ન થાય તો જાણવું કે મર્યાદામાર્ગમાં ઉપર કહેલ જ્ઞાનનો અધિકાર સ્ત્રીને નહિ હોવાથી, ભગવાનના ભજન વિના તેને મુક્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી. પણ જો ભગવાનની સેવા કરવાથી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં આવે તો ઘણાઓની પણ સાથે મુક્તિ થાય. શિશુપાલ વગેરે પેઠે ભગવાન ઉપર દ્વેષ રાખીને તમોગુણથી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવી હોય, તો એક જ પોતાની જ મુક્તિ તે સાધનથી પ્રાપ્ત કરી શકે, પણ તેના ઉપર આધાર રાખનારાઓની તેવાં સાધનથી મુક્તિ ન થાય. તેવી રીતે જ્ઞાનમાર્ગ પ્રમાણે મુક્તિ મેળવવામાં પણ એકની જ મુક્તિ થાય. તેથી એક (પુરૂષ)ને જ ઘરનો ત્યાગ કરવાનું કહેલ છે. ભજન કરી મુક્તિ મેળવવામાં તો ભજનમાં અડચણરૂપ હોય તેના જ ત્યાગ કરવાનો છે, ભજનમાં પણ મદદ કરનારનાં ત્યાગ કરવાનો નથી. તેથી નાભિ પોતાની પત્ની મેરૂદેવી સાથે બદરિકાશ્રમ ગયેલો. મેરૂદેવી ભજનમાં અડચણરૂપ ન હતી (૪૪-૪૫।।)

છતાં પણ મર્યાદામાર્ગમાં સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવાની શાસ્ત્રની આજ્ઞા હોવાથી નાભિ સ્ત્રી સાથે બદરિકાશ્રમ ગયો તે યોગ્ય ન હતું, કારણ કે ''સ્ત્રીના સંગથી પુરૂષને જેવું દુઃખ થાય છે'' એ વાક્ય પ્રમાણે તેવા દુઃખદાયક સ્ત્રીના સમ્બન્ધને લીધે નાભિને પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત થવાનો સમ્ભવ રહેતો નથી - એવી શંકા થાય, તો જાણવું કે અહીં નાભિની મુક્તિ વનમાં રહેલાના (વાનપ્રસ્થ આશ્રમના) પ્રકારે થવાનું કહેલ છે. નાભિ બદરિકાશ્રમ ગયો તે સુયાસ લઇ ગયો ન હતો, કારણ કે તે ત્યાં ગયો ત્યાં સુધી પણ સુયાસીના ગુણો તેણે પ્રકટ કર્યા ન હતા. આ ત્રીજો આશ્રમ તેણે ગ્રહણ કર્યો, તેથી તે ત્યાં પત્ની સાથે ગયેલો.

પ્રિયવ્રત ગુરૂની સેવાને મુખ્ય ગણતો હોવાથી તે બ્રહ્મચારી રહેવા ઇચ્છતો હતો, તેના પુત્ર આગ્નીધ્રે સ્પષ્ટ રીતે ગૃહસ્થાશ્રમ સાચવેલો અને તેને મુક્તિ પ્રાપ્ત થયાનું કહેલું છે. આ ત્રીજા નાભિએ ત્રીજા વાનપ્રસ્થઆશ્રમમાં રહી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી.

શંકા : નાભિએ સર્વનો ત્યાગ કરેલ ન હોવાથી તે વનમાં શા માટે ગયો? કારણ કે તેની

કામના પૂર્ણ કરવા પ્રકટ થયેલ ઋષભદેવનાં પણ ભજનથી તેમની કૃપાથી તેને ઘેર બેઠાં પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત થાત. વળી ઘરનો ત્યાગ કરવો જરૂરી હોય તો પણ વનમાં તેણે ઋષભખદેવનું ભજન કેમ ન કર્યું? - એવી શંકા થાય,

સમાધાન : તો જાણવું કે નાભિને ઋષભદેવ મારો પુત્ર છે એવું ભાન રહેતું પણ તે ભગવાન છે એવું ભાન થતું નહિ. તેથી તેનાથી ઋષભદેવનું ભજન થાત નહિ, કારણ કે મર્યાદામાર્ગમાં હરકોઇ પ્રકારના જ્ઞાનથી મુક્તિ થતી નથી. તેથી તે વનમાં ગયો અને ત્યાં નર-નારાયણની ઉપાસના કરી (૪૫।।-૪૮)

''નાભિના શુદ્ધ કર્મથી હરિ તેના પુત્ર થયા'' એમ જે ગદ્ય ૬માં કહેલું છે તે શુકનું વચન નથી, પરન્તુ તે લોકમાં બોલાતાં વચન કહેલ છે તેથી તે વચનથી ભક્તિશાસ્ત્રનો વિરોધ થતો નથી. લોકોએ શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરેલ હોય તો પણ તેમને સર્વત્ર બહારની જ દૃષ્ટિ રહે છે. તેથી તેવી લૌકિકી (લોકની) દૃષ્ટિથી શાસ્ત્રનાં વચન ખોટાં થતાં નથી. લોકોમાં બ્રાહ્મણો વગેરેમાં શ્રદ્ધા વિનાની ભક્તિ હોવાથી તેમને જ્ઞાન થતું નથી. (તેથી તેમને બહારની જ દૃષ્ટિ રહે છે).

સર્વ કામની વૃદ્ધિ થાય તો તે માટે ઋષભદેવે એકસો પ્રકારે કામ કર્યો અથવા એકસો પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા. વંશ કામરૂપ છે અને કામ એકસો પ્રકારનો છે, તેથી ઋષભદેવે સર્વ પ્રકારના કામની વૃદ્ધિ થાય તે માટે તેટલા પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા (૪૯-૫૦)

મુક્તિ એક પ્રકારની છે, ગુણોને લીધે ભોગ નવ પ્રકારનો છે, સાધનભક્તિ પણ ગુણોને લીધે નવ પ્રકારની છે અને કર્મનાં ફલ એક્યાસી પ્રકારના છે. તેથી તે જુદા-જુદા ફલની કામના પણ એક, નવ-નવ તથા એક્યાસી પ્રકારની હોય, કામ એકંદર એકસો પ્રકારનો થાય છે. કર્મના ફળ એટલે કર્મમાર્ગથી પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છેલા પદાર્થોની કામના એક્યાશી પ્રકારની છે, કારણ કે નવ પ્રકારના કર્મ છે અને નવ પ્રકારના કર્તા છે. દરેક પ્રકારનો કર્તા નવ પ્રકારના કર્મો પૈકી દરેક કર્મના ફલની ઇચ્છા કરે, એટલે ૯×૯ =૮૧ પ્રકારના કર્મનાં ફલ થાય છે (૪૯-૫૦)

આ પ્રિયવ્રતના વંશની સૃષ્ટિ ઉલટા ક્રમથી પુરૂષાર્થ પ્રાપ્ત કરવાની કામનાવાળી હતી, કારણ કે આ વંશમાં આરંભમાં પ્રિયવ્રત થયો, તેને મોક્ષના ધર્મોમાં પ્રીતિ હતી, તેનો પુત્ર આગ્નીધ્રને કામમાં પ્રીતિ હતી, તેના પુત્ર નાભિને અને તેને યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણોને ભક્તિમાં (સાધનભક્તિ અથવા મર્યાદાભક્તિમાં) પ્રીતિ હતી, અને ઋષભદેવે ધર્મની મર્યાદાનું સ્થાપન કર્યું.

અહીં ચાર પુરૂષાર્થ પૈકી અર્થ પુરૂષાર્થ ન કહેતાં તેને બદલે ભક્તિ કહેલી છે, તેનું કારણ એવું છે કે જેમ અર્થ સર્વને સુખ આપનારો છે અને સર્વ પદાર્થો પ્રાપ્ત કરાવનારો છે, તેવી રીતે મર્યાદામાર્ગમાં ભક્તિ(મર્યાદાભક્તિ) સર્વને સુખ આપનારી અને સર્વ પદાર્થો પ્રાપ્ત કરાવનારી છે. તેથી એ પ્રમાણે અનુક્રમવાળી કથા છે, અને તેથી જ આ ચારે પુરૂષાર્થ ભગવાને જ સાચવેલા. ભગવાને એવી રીતે આ વંશના પુત્રોમાં જુદા-જુદા પુરૂષાર્થોની કામના સારી રીતે સમ્પૂર્ણ મૂકેલી, તેથી તેમની પ્રજા કામનારહિત હતી, અને ભગવાન જ તે પ્રજાનું રક્ષણ કરતા હતા (ગદ્ય ૧૮). (આકાશમાં ઉગેલાં પુષ્પ જેવો) જે પદાર્થ નથી જ તેની જેમ કોઇ માણસ કામના કરતો ન હતો, એ દૃષ્ટાન્તથી પ્રજા સમ્પૂર્ણ રીતે કામનારહિત હતી એમ જણાવેલું છે.

કર્મ જ્ઞાન અને ભક્તિ એ ત્રણે માર્ગમાં ભગવાન ઉપરના સ્નેહરૂપ સ્વતન્ત્ર વેદના નિયમન (બન્ધન) વિનાની ભક્તિ; મોક્ષથી પણ અધિક શ્રેષ્ઠ છે. તે સ્વતન્ત્ર ભક્તિ તો રસની પેઠે માત્ર અનુભવથી જ પ્રાપ્ત થાય તેવી હોવાથી તેનો અનુભવ કરનાર પુષ્ટિમાર્ગીય ભક્તોને જ તે ઇષ્ટ છે, બીજાઓ તો તેનું સ્વરૂપ જ જાણતા ન હોવાથી તેમને તે ઇષ્ટ નથી (૫૧-૫૩।।)

અધ્યાય ૫ ; ઋષભદેવે કરેલ જ્ઞાનનું નિરૂપણઃ

ઋષભદેવના પુત્રોને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ન હતી, છતાં ઋષભદેવે પોતે તેમની પાસે જઇ પ્રજાના સાંભળતાં તેઓને જ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો, કારણ કે કર્મમાર્ગ પ્રમાણે જેઓને કામ હોવાનું કહેલું છે, તેઓને સર્વ પ્રકારે જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવો જોઇએ. જો તેઓને તેવી રીતે જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવામાં ન આવે તો તેઓ જડ થાય, અજ્ઞાની રહે અને તેથી તેઓનો નાશ થાય. તેથી ઋષભદેવે પુત્રો પાસે જઇ (અ.૪।૧૯) તેઓને જ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો (અ.૫।-૨૭). હરિએ પોતે પુરૂષાર્થ પ્રાપ્ત કરાવેલા હોય, ત્યારે તે પુરૂષાર્થ સચવાય તેવા સર્વ ઉપાયો પણ હરિ કરે છે, તેથી આ ઉપદેશમાં હરિ ઋષભદેવ પોતાના પુત્રોને સાધનોથી અહંકાર દૂર કરવાનો ઉપદેશ કરે છે (શ્લો.૧૦-૧૩). અહીં ઘણા વિષયો કહેલા હોવાથી કર્મમાં આસક્તિ રાખવી તે હાનિકારક હોવાનું જણાવેલ છે તે યોગ્ય છે. આ ઉપદેશનું તાત્પર્ય અહંકાર ન રાખવાનું છે તે દશમા શ્લોકથી આરંભી જણાવેલું છે. ત્યાર પછી સંસારમાં ભ્રમણ કરનારાને આ લોકમાં તથા પરલોકમાં જે દુઃખ થાય છે તેનું વર્ણન કરેલું છે. ઋષભદેવને અહંકાર ન હોવાથી આ દુઃખ લાગ્યું ન હતું (ગદ્ય ૨૯-૩૦). અહન્તા અને મમતાનો ત્યાગ એ જ મુખ્ય જ્ઞાનમાર્ગ છે. તે ભગવાન ઋષભદેવે આ ગદ્યોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે આચરણ કરી લોકોને દેખાડ્યો. ત્યાર પછી ૩૨-૩૪ સુધીના ગદ્યથી તેમણે જે યોગમાર્ગનું આચરણ લોકોને એ માર્ગ દેખાડવા કર્યું, તે કહેલું છે. એવી રીતે તેમણે લોકોને સાંખ્ય અને યોગ એ બન્ને માર્ગો દેખાડ્યા, કારણ કે નિવૃત્તિમાર્ગનાં તે બન્ને સાધન છે. યોગ પણ નિવૃત્તિમાર્ગમાં સાધન હોવાથી છઠ્ઠા અધ્યાયમાં મનની કથા કહેશે (૫૩।।-૫૭)

યોગમાર્ગમાં સર્વનો ત્યાગ કરવાનો ન હોવાથી અહિં યોગમાર્ગ દેખાડવો યોગ્ય ન હતો - એવી શંકા થાય, તો જાણવું કે આ અધ્યાયમાં સાંખ્યમાર્ગ જ દર્શાવેલો છે. યોગ અને સાંખ્યમાં ભેદ ન હોવાથી સાંખ્યમાર્ગ દર્શાવેલો છે. આ સાંખ્યમાર્ગીય સંન્યાસ જ છે. યોગનું આચરણ તો સાંખ્યમાં અને યોગમાં ભેદ ન હોવાથી ઋષભદેવે કરેલું છે. અને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પણ ''સાંખ્ય અને યોગ જુદા હોવાનું અલ્પબુદ્ધિવાળા લોકો કહે છે, પંડિતો કહેતા નથી'' (ભગ.ગીતા ૫।૪) વગેરેથી એમ જ કહેલું છે. સર્વ અવસ્થાઓમાં સમ્પૂર્ણ રીતે વિષયોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ એમ દર્શાવવા ઋષભદેવ યોગમાં પ્રવીણ હોવા છતાં તેમણે યોગની સિદ્ધિઓની દરકાર કરી ન હતી (ગદ્ય ૩૫). વિષયો સર્વ અવસ્થાઓમાં તજવા યોગ્ય હોવાથી જ તેમણે તે સિદ્ધિઓની દરકાર કરી ન હતી (૫૮-૫૮।।) **(ક્રમશઃ)**

।। जलभेदः ।।

टिका : गोस्वामी श्रीनृसिंहलालजी महाराजकृत

ગતાંકથી આગળ...

समुद्रमें भी क्षार ओर मिष्ट दो भेद हें तासूं स्वरूपभेद ओर ज्ञानभेद करिकें विलक्षण एसे पूर्ण भाववारेन्को निरूपण अब करत हें :

लोक–वेद–गुणैर् मिश्र–भावेनैके हरेर् गुणान् ।।१५।।
वर्णयन्ति समुद्रास् ते क्षाराद्याः षट् प्रकीर्तिताः ।।

एके = कितनेक, लोकवेदगुणः = लोक ओर वेद के गुणनसूं (किंच = ओर), वर्णयन्ति = वर्णन करे हें, मिश्रभावेन = मिश्रभावसूं, ते = वे, क्षाराद्याः = खारे आदि, हरेः = हरिके, षट् = छे, समुद्राः = समुद्र, गुणान् = गुणन्को, प्रकीर्तिताः = कहे जाय हें

भावार्थ : कितनेक वक्ता लोकमिश्रभावसूं, वेदमिश्रभावसूं ओर गुणमिश्रभावसूं प्रभुके गुणन्को वर्णन करे हें। वे क्षारादि षट्समुद्रके तुल्य हें।

टीका : इतने रामकृष्णादि मनुष्य हें परन्तु विनमें बलादि बहोत हे तासूं मनुष्यसूं अधिक मान्ये जाय हें एसें जानिके प्रभुको वर्णन करिवेवारन्को भाव क्षारसमुद्रके जलकी तुल्य समजनो। क्षारजल जेसें तृषानिवृत्ति, तृप्ति प्रभृति सुखदानमें अनुपयोगि होवे हे तेसें पूर्वोक्त वक्तान्को भावहु समजनो। एसें ही भगवान् वैराग्यपूर्ण होयवेसू कोईकी पाससूं कछु ग्रहण नाहिं करे हें ओर इच्छाहु नाहिं करे हें, मनुष्य पवित्र होयवेकेलिये भगवान्कुं भजे एसो विधि होयवेसूं लौकिक स्वार्थकेलिये भजन, स्तुति, अर्पण प्रभृति करे हें एसें जानिके वर्णन करिवेवारेन्को भाव क्षारोदके जलकी तुल्य अग्राह्य जेसो हे।

कितनेक "सो हाथवारे श्रीकृष्णने वराहरूप धरिकें तुम्हारो उद्धार कियो हे" इत्यादि वाक्यन्को आश्रय करिकें जगत्कर्ताहि विविध शरीरन्में प्रवेशकरिकें कार्य करे हे ओर कार्य करिके वा शरीरकुं छोड देय हे एसें जानिके हरिके गुणको गान करे हें उनको भाव दधिमण्डोदतुल्य हे। इतनें दधिमण्ड साररहित होयवेसूं पोषण करिवेमें निरूपयोगी हे तेसें विनको भाव हु समजनो। एसेंही भगवान् चिद्रूप विज्ञानपूर्ण सर्वसम ओर मोक्षकेलिये सेवनकरिवेयोग्य हें एसें जानिके वर्णनकरिवेवारेन्को भावहु दधिमण्डोदतुल्य हे।

मायाके गुणकरिकेंहि प्रभुमें कर्तापनो हे ता बिना नहिं हे। तासूं मायाके गुणकरिकेंहि हरि सब करे हें एसें जानिके जो भगवद्गुणको वर्णन करे हे ताको भाव सुरोदके जलतुल्य हे। जेसें सुराको स्वभाव विस्मरण करायवेको ओर दोष उत्पन्न करिवेको हे तेसें प्रकृत भाववारेन्को भाव हु समजनो।

प्रभु सबके ईश्वर ओर सर्वकार्य करिवेमें समर्थ हें एसें जानिकें जो प्रभुको वर्णन करे हे ताको भाव क्षीरोदके जल जेसो हे। दूधके गुण सरिखे वा भाववारेके गुण हें।

प्रभु महाबलवत्तर हें तासूं अपने भक्तनकुंहु

बलवारे बनावे हें एसें जानिकें वर्णन करिवेवारेन्को भाव घृतोदके जलकी तुल्य हे। इतने विन भाववारेन्को भाव घृतके समान गुणवारो हे।

प्रभु लक्ष्मीजीके पति हें सेवकन्कुं भोग-मोक्ष देवेवारे हें एसे जानिकें वर्णन करिवेवारेन्को भाव इक्षुरसोद समुद्रके जलकी तुल्य हे। सो इक्षुको रस जेसें मधुर ओर भीतरके तापकुं दूरि करिवेवारो होय हे तेसेंही गुणवारो इनको भावहु होत हे।

ओर शरण आये जीव चाहे जेसें होय तोहु श्रीकृष्ण विनको उद्धार करे ही हें, शरणागतकुं छांडि देत नाहिं हें एसें जानिकें वर्णन करिवेवारेन्को भाव शुद्धोदकके जलकी तुल्य गुणवारो जाननो।

अब पूर्णभगवदीयन्मेंहु जे उत्तम हें तिनकी गणना करत हें :

गुणातीततया शुद्धान् सच्चिदानन्दरूपिणः ।।१६।।
सर्वानेव गुणान् विष्णोर् वर्णयन्ति विचक्षणाः ।
तेऽमृतोदाः समाख्यातास् तद्वाक्पानं सुदुर्लभम् ।।१७।।

ये = जो, विचक्षणाः = बुद्धिमान, गुणातीततया = गुणातीतरूपसू, शुद्धान् = शुद्ध, सच्चिदानन्दरूपिणः = सच्चिदानन्द-स्वरूपवारे, विष्णोः = विष्णुके, सर्वान् = सब, एव = ही, गुणान् = गुणान्को, वर्णयन्ति = वर्णन करे हें, ते = वे, अमृतोदाः = अमृतजल, समाख्याताः = कहे गये हें, तत् = विनकी, वाक्पानं = वाणीको पान, सुदुर्लभम् = अत्यन्त दुर्लभ हे

भावार्थ : जो विचक्षण वक्ता गुणतें पर, तासूं हि सत् चित् ओर आनन्द रूप एसे प्रभुके सर्व गुणन्कों जानिके विन सब भगवद्गुणन्को वर्णन करिवेवारे हें सो अमृतके समुद्रतुल्य हें। तिनकी वाणीको पान (श्रवण) अत्यन्त दुर्लभ हे।

टीका : इतनें "तमुस्तोतारः" एसें वेदके, "जो क्षरसूं पर ओर अक्षरसूं हु उत्तम हे" एसें गीताके, "मेरेमें रह्यो सब निगुर्ण जाननो" एसें श्रीभागवतके ओर "लोककीं नांइ लीला मोक्षरूप हे" एसे व्याससूत्रके वाक्यसूं एसें श्रुति, स्मृति, पुराण ओर न्याय करिकें प्रभुके नाम, रूप ओर धर्मन् को निर्गुणपनेको निश्चय करिकें भगवन्नाम सच्चिदानन्दात्मक हे, भगवान् अक्षरातीत पुरुषोत्तम हें, ताकी सब सामग्री निर्गुण हे, ताकी लीला हू फलरूपा हे, स्मरण करिवेसूं मोक्ष देवेवारी हे एसें निरूपण करिकें प्रभुके सर्व गुण- नवनीतचौर्य, वेणुनाद, गावर्द्धनोद्धारण आदिकन्कुंहु गुणातीतपनेसूं जानिकें वर्णन करिवेवारेन्को भाव अमृतके समुद्रतुल्य हे। वे भगवत्कृत् चौर्यादिक (लीला)न्के कारणकुं जानिवेवारे हें तासूं मूलमें 'विचक्षण' कहे हें। तिनको वाक्पान इतने वाणिको मनमें धारण करनो तथा उपदेश ग्रहण करनो ओर ताको आदरपूर्वक श्रवण करनो सो बहोत दुर्लभ हे। तासूं हि नामके स्वरूप जानिवेकेलिये एसे गुरून् (उपदेशकन्के)के शरणमें जायवेकी वेदादिकमें आज्ञा करी हे। ता बिना स्वतः प्राप्तकिये एसे ज्ञान-कर्मादिककुं व्यर्थ कह्यो हे। गुरूपसत्तिपूर्वक भगवद्उपदेश ग्रहण करिकें प्रभुमें पुरुषोत्तमपनेको ज्ञान होय तबही सर्वज्ञता होय। सो बात गीताजीमें आपनेहि कही हे "जो विचक्षण मोकुं पुरुषोत्तम जाने हे सो सब जानिवेवारो सर्वभावकरिकें मेरी सेवा करे हे"। ता प्रमाण पूर्वोक्त भक्तहु प्रभुको भजवेवारो होय हे।।१७।।

अब वे विचक्षण भक्तन्की वाणीकी महिमाकुं कहत हें :

तादृशानां क्वचिद् वाक्यं दूतानामिव वर्णितम् ।
अजामिलाकर्णनवद् बिन्दुपानं प्रकीर्तितम् ।।१८।।
रागाज्ञानादिभावानां सर्वथा नाशनं यदा ।
तदा लेहनम् इत्युक्तं स्वानन्दोद्गमकारणम् ।।१९।।

तादृशानां = एसेन्के, वाक्यं = वाक्यन्कुं,

क्वचित् = कभी, दूतानां = सन्देशवाहककी, इव = जेसे, वर्णितकियो हे, (तथा = ओर) अजामिलाकर्णनवत् = अजामिलने सुन्यो वा तरेहसूं (तच्छ्रवणमपि = वाको श्रवण भी) बिन्दुपानं = बिन्दुपानके समान, प्रकीर्तितं = कहे गये हें, यदा = जब, रागाज्ञानादिभावानां = राग, अज्ञान आदि भावन्को, सर्वथा = सब तरेहसूं, नाशनं = नाश, तदा = तब (तद्वाक्पानं = उनकी वाणीको पान) स्वानन्दोद्गमकारणं = अपने आनन्दके उद्गमको कारणरूप बने हे, (इति हेतोः = तासों) लेहनं = चाटनो, इति उक्तं (भवति) = एसे कह्यो जाय हे

भावार्थ : एसे भगवदीयन्की प्रसन्नतायुक्त जो आज्ञा हे सो भगवान्के दूतकी आज्ञाके समान कही हे। इनके वाक्यको श्रवण अमृतबिन्दुके समान हे। जेसें अजामिलने भगवद्दूतन्के वाक्यको श्रवण कियो हतो ताकीसी नांई विनके वाक्यको श्रवण अमृतबिंदुके पानकी तुल्य हे। ओर राग (विषयादिकमें प्रीति) ओर अज्ञानादिक भावको जब नाश होय तब स्वरूपानन्दकुं प्रकट करे हे। ताको नाम 'लेहन' कह्यो हे।

टीका : इतनें पूर्वश्लोकमें कहे पूर्णभगवदीय कृपाकरिकें विना आग्रहसूं कहत हें सो वाक्य प्रभुकोहि समजनो। जेसें राजा चाकरद्वारा आज्ञा करे हे तेसें प्रभुहु भगवदीयद्वारा उपदेश करत हें। दूत जेसे राजाके गुणवर्णनमें शमित नहीं होय हे तेसें भगवदीयनकुंहु प्रभुके गुणवर्णनमें शमा नहीं होय हे। तासूं, प्रभुकी कृपा ओर भविष्यमें फल मिलवेको योग होय तबही एसे भगवदीयन्को समागम होय हे। तासूंहि तिनके मुखसूं उपदेश प्राप्त होनो, श्लोकमात्रको श्रवण करनो, शिक्षा सुननी सो अमृतबिन्दुके पानरूप ओर अजामिलके श्रवणकी तुल्य हे। जेसें अजामिलने दूतन्के मुखसूं भगवद्धर्मके बलको श्रवण कियो ता पीछे वाकुं नरकको सम्बन्ध छूटिकें भगवद्धर्मके श्रवणतें उत्तमफलकी प्राप्ति भई तेसें अमृतबिन्दुको पान करिवेवारेनकुंहु उत्तमफलकी प्राप्ति होयवेको सूचन या दृष्टान्तसूं होय हे।

या बिन्दुपानसूं अधिक रसास्वाद हे सो कहत हें जो राग (गृहादिमें स्नेह) ओर अज्ञान (भगवत्स्वरूपकुं नहिं पहेचाननो अथवा अविद्या) आदि ओर शोक मोहादिक को जब नाश होय जाय; इतनें जब रागादिककी वासनाहु न रहे, तब रसास्वाद होय हे। इतनें पूर्व कह्यो बिन्दुपान जब रागादिककी अस्फूर्तिसूं कियो जाय ताकुं लेहन (चाटनो) कह्यो हे। सो जीवकुं भगवदानन्दको अनुभव करायवेवारो हे। जब श्रवणादिकमें व्यसन होय जाय तब जो कथारसको आस्वाद अनुभवमें आवे हे सो अमृतरूप होय हे. तबही जीवमें जो आनन्दको तिरोभाव भयो हे ताको आविर्भाव होय हे ओर प्रभुमें क्रमसूं प्रेम, आसक्ति ओर व्यसन होयवेसूं प्रपञ्चकी विस्मृति होयकें जीव कृतकृत्य होय हे। सो बात श्रीभागवत्के ११वें स्कन्धमें ''भक्तिं लब्धवतः साधो किमन्यद् अवशिष्यते'' या श्लोकसूं ओर श्रीमहाप्रभुजीने स्वकृत 'भक्तिवर्द्धिनी'नामक ग्रन्थमें ''स्नेहाद् रागविनाशः स्याद्'' या श्लोकसूं कही हे. ता प्रमाण जीवकुं भक्तिको पूर्णफल तब (व्यसन होयवेसूं ही) प्राप्त होय
हे।१८-१९।।

अब बीसवें भावको निरूपण करत हें :

उद्धृतोदकवत् सर्वे पतितोदकवत् तथा।
उक्तातिरिक्त-वाक्यानि फलं चाऽपि तथा ततः।।२०।।

उक्तातिरिक्तवाक्यानि = कहे भयेवचनन्सूं अलग वाक्यें, तथा = ओर, सर्वे = सब, उद्धृतोदकवत् = बहार निकास्ये भये जलकी तरेह (च=ओर), पतितोदकवत् = पड़े जलकी तरेह, (तेषां = विनको) फलं = फल, अपि = भी, ततः = वासूं, तथा = वेसो

भावार्थ : पूर्वमें कहे भये भावन्सूं युक्त वाक्य अथवा उनके कहवेवारे वक्ता ये सब पात्रमें निकासे अथवा धरतीमें पडे जलकी तरह हें। अर्थात् निकास्यो जल जेसे पात्रके अनुसार होय जाय हे एसेंही उनको भावहु उनके अनुसार होय हे। ओर एसे वाक्य अथवा भावन्को फलहु वेसोही अर्थात् अल्प ही होय हे।

टीका : पूर्व कह्यो जो अमृतोदतुल्य भाववारे हें विनकुं छोड़िकें ओर भाववारेन्के भाव विनकी अप्रत्यक्ष दशामें उद्धृतोदककी तुल्य फलकुं सिद्धकरे हें। ओर विन भाववारेन्के वाक्य उपरसूं गिरे जलकी बरोबर फलकुं सिद्ध करिवेवारे हें। जेसें कूप प्रभृतिन्मेंसूं ग्रहण कियो जल जा स्थानसूं आयो होय वा स्थानके गुणके तुल्य गुणवारो होय हे। अमृत तो सर्वदा एकरस हे तासूं वाकु छांड़िकें ओर भाववारेन्की अप्रत्यक्ष दशामें वे भाव उद्धृतोदक (कूवादिकन्मेंसूं लायो भयो जल) तुल्य गुणवारो होय हे एसें कह्यो हे ।।२० ।।

अब ग्रन्थकी समाप्ति करे हें :

इति जीवेन्द्रियगता नाना-भावं-गता भुवि ।।
रूपतः फलतश्चैव गुणा विष्णोर् निरूपिताः ।।२१ ।।

इति = या तरेहसूं, रूपतः = रूपसूं, फलतः = फलसूं, एव = भी, भुवि = पृथिवपे, नानाभावंगताः = अनेक भावन्कुं प्राप्तभये एसे, जीवेन्द्रियगताः = जीवन्की इन्द्रियन्में रहे भये, विष्णोः = विष्णुके, गुणाः = गुण, निरूपिताः = निरूपित किये

भावार्थ : या तरेहसूं स्वरूप ओर फल करिके पृथ्वीमें अनेक भावन्कुं प्राप्त भये तथा जीवन्के मनमें रहिवेवारे जो श्रीहरिके गुण हें सो हमने कहे।

टीका : या प्रकार जीव ओर इन्द्रिय में आयके पृथ्विमें अनेकविध भावरूप भये एसे विष्णु (भगवान्)के गुणन्को स्वरूप ओर फल सूं निरूपण कियो एसें श्रीमहाप्रभुजी आज्ञा करे हें। सो जलके भेद श्रुतिमें जो कहे हें ता प्रमाण गुणके भेदको या ग्रन्थमें वर्णन होयवेसूं याको 'जलभेद' नाम हे।

।। इति श्रीमद्वल्लाभाचार्यजी विरचित जलभेद ग्रन्थकी
गोस्वामि श्रीनृसिंहलालजी महाराज विरचित
व्रजभाषा भावार्थटीका समाप्त भई ।।

પુષ્ટિચિન્તન

ડો. જયેન્દ્ર સોની

(ગતાંકથી આગળ...)

વાસ્તવિકતાનો વિચાર

કયારેક ઘણાને થાય કે જ્યારે અમે પોતે પુષ્ટિ સંપ્રદાય વિશે અપૂરતું જ્ઞાન ધરાવીએ છીએ તો અમે અમારા બાળકોને કઇ રીતે દિશા બતાવી શકીએ? આમાં સવાલ આપણી અજ્ઞાનતાનો નથી, આપણી જીજ્ઞાસાનો છે. આપણી નિષ્ઠાનો છે. આ વિશે પહેલાંથી વિશેષ સુવિધાઓ આજે ઉપલબ્ધ છે.

આજે યુગા ગોસ્વામી આચાર્યોમાં પણ આ દિશામાં ખૂબજ ઉત્સાહ પ્રવર્તે છે. અનેક પ્રકારના કાર્યક્રમો દ્વારા તેઓ પણ આવી પ્રવૃત્તિઓને વેગ આપવા તત્પર હોય છે. તેઓ તરફથી પણ ખૂબ સારું માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. આમ મૂળભુત સવાલ વ્યવસ્થાનો નથી. કહેવત છે ને કે મન હોય તો માળવે જવાય. મુખ્ય સવાલ આપણી કટીબદ્ધતાનો છે, આપણી તત્પરતાનો છે, આપણી પોતાની આસ્થાનો છે.

આપણે ખરેખર જો વિચારતા હોઇએ કે આપણે શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતોમાં દૃઢવિશ્વાસ રાખવાના કારણે બ્રહ્મસંબંધ લઇ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ બન્યા છીએ, આપણે હવે આપશ્રીના આદર્શોને અનુરૂપ જીવન પદ્ધતિ અપનાવવી છે અને એવા જ સંસ્કાર આપણે આપણા બાળકોમાં રેડવા છે, તો તે માટે આપણે કટીબદ્ધ થવાનું છે. આપણે આપણાં જ ઘરમાં આપણા બાળકો માટે પાઠશાલા ઉભી કરવાની છે. અર્થાત્ પાયાનું શિક્ષણ આપણે સ્વયં તેને આપવાનું છે. આપણે સ્વયં સમર્પિત બની સંપ્રદાયની એક અનોખી સેવા તરીકે આપણા પોતાના બાળકોને આવતી કાલના ભાવિક નિષ્ઠાવાન વલ્લભીય વૈષ્ણવ બનાવવાના છે. આ વિશે આપણે અંતઃકરણપૂર્વક ચિન્તન કરીએ. આ વાત આપણે આવતીકાલ માટે ન છોડીએ. આજે જ તે માટે સંકલ્પિત થઇએ.

'બુદ્ધિપ્રેરક કૃષ્ણસ્ય પાદ પદ્મમ્ પ્રસીદતુ'

સ્વધર્માચરણ (કેટલું સંભવ-અસંભવ)

'સ્વધર્મનું આચરણ શક્તિ મુજબ કરવું' - શ્રીમહાપ્રભુજી . મનુષ્ય ભગવદીય હોય એટલા માત્રથી જ એના ગૃહવાસને ઉત્તમ માની ન શકાય. એ જો ભગવાનની સાથે (ભગવાનને પધરાવીને) ગૃહમાં વાસ કરે અથવા જો ભગવાનના કાર્ય માટે (ભગવત્સેવા કરવાના હેતુથી) ગૃહમાં નિવાસ કરે તો તેનો ગૃહવાસ ઉત્તમ છે. અન્યથા ગૃહસ્થિતિ યોગ્ય નથી જ.

શ્રીહરિરાયજી કૃત શિક્ષાપત્ર વૈષ્ણવો માટે સદાચાર ગ્રંથ છે, જેમાં આચાર વિચાર અને વ્યવહારનું વિશ્લેષણ કરતાં શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુએ વૈષ્ણવી જીવનમાં સ્વધર્મના કર્તવ્ય

પાલનનું મહત્વ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણવ્યું છે. શ્રીમદાચાર્યચરણ નિબંધમાં સ્વધર્મના પાલન માટે આજ્ઞા કરતાં કહે છે – **'સ્વધર્માચરણં શક્ત્યા'** – શક્તિ મુજબ સ્વધર્મનું આચરણ આવશ્યક છે. ચતુર્વિધ પુરૂષાર્થોમાં પુષ્ટિમાર્ગીય ધર્મ પુરૂષાર્થ સમજાવતાં મહાપ્રભુજીશ્રી ચતુઃશ્લોકી ગ્રંથમાં આજ્ઞા કરે છે,**'સર્વદા સર્વભાવેન ભજનીયો વ્રજાધિપઃ સ્વસ્યાયમેવ ધર્મો હિ નાન્ય ક્વાપિ કદચન'** અર્થાત્ નિરતંર સર્વભાવ વડે વ્રજાધિપ શ્રીકૃષ્ણનું સેવન એ જ એક માત્ર પુષ્ટિમાર્ગીય જીવોને માટે ધર્મ છે, કોઇપણ કાલમાં અથવા સ્થળે તે સિવાય અન્ય ધર્મ નથી. વળી સિદ્ધાંતમુક્તાવલી ગ્રંથમાં પુનઃ ટકોર કરતાં આપશ્રી આજ્ઞા કરે છે : **'કૃષ્ણ સેવા સદા કાર્યા.'**

શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ વેદના પૂર્વકાન્ડમાં નિર્દિષ્ટ યજ્ઞરૂપ શ્રીહરિના સ્વરૂપનો નિબંધમાં સ્વીકાર કરી સ્પષ્ટતા કરતાં કહ્યું છે કે 'યાવજ્જીતં અગ્નિ હોત્ર જુહુયાત્' અર્થાત્ જ્યાં સુધી જીવન છે ત્યાં સુધી પ્રત્યેક મનુષ્યે અગ્નિ હોત્ર કરવું આવશ્યક છે. આપશ્રીએ વેદની આ આજ્ઞાને પરિપૂર્ણ કરવા ભગવત્સેવાનો વિકલ્પ નિર્દેશ કર્યો છે. જેમને અગ્નિ હોત્રની પરંપરા પ્રાપ્ત નથી તેમને માટે ભગવત્સેવા અને સ્મરણનું વિધાન વેદ સમ્મત છે. માટે પ્રત્યેક વૈષ્ણવે પોતાના ઘરમાં પ્રભુસેવા અને કથા શ્રવણ તેમજ ઉપદેશને માટે સમિત્પાણિ થઇ ગુરૂ સન્મુખ થવું તે વેદનું વિધાન છે. આ પ્રકારે સેવારૂપી બ્રહ્મયજ્ઞના અનુષ્ઠાન એવં દેહ ધર્મ તથા લોકધર્મની રક્ષા માટે દ્રવ્યની શુદ્ધિ સર્વ વસ્તુ શ્રીપ્રભુને સમર્પણ કરવાથી જ થાય છે, જે અન્યથા સંભવ નથી. આથી શ્રીમહાપ્રભુજી સિદ્ધાંતરહસ્ય ગ્રંથમાં બ્રહ્મસંબંધનું હાર્દ સમજાવતાં કહે છેઃ **'બ્રહ્મસંબંધ કરણાત્ સર્વેષાં દેહ જીવયોઃ સર્વ દોષ નિવૃત્તિઃ'** અને આગળ આજ્ઞા કરે છે – **'અસમર્પિત વસ્તુનાં તસ્માત્ વર્જનમાચરેત, નિવેદિભિઃ સમર્પ્યૈવ સર્વં કુર્યાદિતિ સ્થિતિઃ'** અર્થાત્ નિવેદિત ન થયેલ વસ્તુઓનો ત્યાગ અને સમર્પણ કરેલ વસ્તુઓ દ્વારા જીવન નિર્વાહનો અહિં નિર્દેશ કર્યો છે. બ્રહ્મસંબંધ દિક્ષા પ્રાપ્ત કરતાં જ્યારે ભગવાન સાથે જીવનો સ્વામી સેવકનો સંબંધ, લૌકિકમાં સ્ત્રીના તેના પતિ સાથેના લગ્ન થયે સ્થાપિત થતો સંબંધ જેવો થાય છે ત્યારે ભગવત્સેવા એ વૈષ્ણવી જીવનનું અભિન્ન અંગ બની જાય છે. આત્મ નિવેદન કર્યા પછી વૈષ્ણવનું જીવન પ્રભુના સુખ માટે જ અનિવાર્ય બની જાય છે. હવે તે પોતાની કહેવાતી સંપત્તિનો માલિક રહેતો નથી, પરંતુ તેનો માત્ર ટ્રસ્ટી બની તેનો ઉપયોગ ભગવદ્ સુખાર્થે કરવાનો રહે છે. પોતાનો જીવન વ્યવહાર યથાવત્ રહે છે. પોતાની પ્રવૃત્તિઓ બદલાતી નથી. પરંતુ મનની વૃત્તિઓ બદલાય છે. પોતાના ઇષ્ટને, પ્રભુને, જેણે જીવન આપ્યું છે, તેને માટે, તેને કેન્દ્રમાં રાખી સર્વ કાર્ય કરવા તે જીવ માટે અનિવાર્ય બને છે. માટે જ ભક્ત કવિ દયારામભાઇ કહે છે –

'સર્વ વસ્તુ છે શ્રીકૃષ્ણની, જેની છે તેને સેં ન સમર્પે,
આત્મા સહિત અર્પણ કરી, હરિદાસ થાની શીદ ડરપે,
ડરપે છે કાળની ઉચાટે, તે પરનું માન્યું પોતાના માટે,
જેથી બંધાયો તે વસ્તુ દે મુકી, તારી મા જાણીશ. એ રાહ ચુકી,
'સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાલ.' **(ક્રમશઃ)**

શ્રીપુરુષોત્તમસહસ્રનામસ્તોત્રમ્

(શ્રીરઘુનાથજી કૃત 'નામચન્દ્રિકા' ટીકાસાથે)

સંકલન : વિમલ ભટ્ટ

ગતાંકથી આગળ...

।। અથ પઞ્ચમસ્કન્ધનામાનિ ।।

... સ્થિતિલીલાબ્ધિઃઅચ્યુતોવિજયપ્રદઃ ।।૬૫।।

સ્થિતિલીલાબ્ધિઃ ।।૩૦૧।।

સ્થિતિ લીલાના સાગર.

તૃતીય સ્કન્ધસ્થ સર્ગલીલાનાં નામો કહ્યાં, ચતુર્થ સ્કન્ધસ્થ વિસર્ગલીલાનાં નામો જણાવ્યાં અને હવે પઞ્ચમ સ્કન્ધનીય સ્થિતિ લીલાનાં નામો દર્શાવે છે. ભાગવત ૨।૧૦ માં કહે છે કે **'સ્થિતિઃવૈકુણ્ઠવિજયઃ'** સરજેલા પદાર્થોને મર્યાદામાં નિયમમાં રાખવાથી જે વૈકુણ્ઠભગવાન્નો વિજય-મહિમા, તેને સ્થિતિ અથવા સ્થાન કહે છે. તેવી સ્થાન રૂપ લીલાના સમુદ્ર-સાગર આપ શ્રીકૃષ્ણ છે.

અચ્યુતઃ ।।૩૦૨।।

ચલાયમાન થાય નહિ તેવા.

બલ આદિથી પણ જે કોઈ દિવસ ચલાયમાન થાય નહિ તેવા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર. મહાભારતમાં કહે છે કે **''યસ્માદ્અચ્યુત પૂર્વો અહમ્ અચ્યુતઃ તેન કર્મણા''** પ્રથમ કોઈ પણ વખત હું ચલાયમાન થયો નથી તેથી મને અચ્યુત કહે છે. તેમ મન્ત્રવર્ણમાં **''શાશ્વતં શિવમચ્યુત''**. ''પરમાત્મા નિત્ય-અચ્યુત છે, કલ્યાણકારકછે'' કોઈ પણ કાલમાં પ્રભુ પોતાના સ્વરૂપથી ચલાયમાન થતા જ નથી માટે તેમને અચ્યુત કહે છે.

વિજયપ્રદઃ ।।૩૦૩।।

વિશેષ જય આપનાર.

સંસાર સિંધુથી વિજય પ્રાપ્ત કરાવનાર પોતે પ્રભુ છે. ભગવાન્નું સ્મરણ કરનાર ભગવદીયજન સંસારસાગરથી તરી જઈ, જન્મ-મરણથી રહિત બની, પ્રભુપદને પ્રાપ્ત કરે છે. એને સંસારથી વિજય મેળવ્યો કહેવાય છે. એવો વિજય આપનાર શ્રીકૃષ્ણ છે.

સ્વસામર્થ્યપ્રદો ભક્તકીર્તિહેતુરધોક્ષજઃ ।
પ્રિયવ્રતપ્રિયસ્વામી સ્વેચ્છાવાદવિશારદઃ ।।૬૬।।

સ્વસામર્થ્યપ્રદઃ ।।૩૦૪।।

પ્રિયવ્રતરાજાને ઉત્તમ રીતે પોતાનું સામર્થ્ય-બળ અર્પણ કરનાર એવા પુરુષોત્તમ. એમ ન હોય તો રથચરણથી સપ્ત સમુદ્ર પ્રકટ કરવાનું સામર્થ્ય પ્રિયવ્રત રાજામાં ક્યાંથી હોય! માટે જ આપ તેમને બળ આપનાર છો એમ કહ્યું.

ભક્તકીર્તિહેતુઃ ।।૩૦૫।।

ભક્તોની કીર્તિના કારણરૂપ એવા પ્રભુ.

પરમાત્મા નિજભક્તોને સંસારથી મુક્ત કરે છે. તેમને મુક્તિ આપવારૂપ વિજય પ્રાપ્ત કરનાર પ્રભુ હોવાથી તેમની કીર્તિ જે સર્વ દિશામાં પ્રસરે છે તેના હેતુરૂપ કારણભૂત પણ પોતે ભગવાન્ જ છે.

अधोक्षजः ।।३०६।।

૧. જિતેન્દ્રિય પુરુષોને પ્રત્યક્ષ થનારા,
૨. ઇન્દ્રિયજ્ઞાન જેમનાથી નીચું છે,
૩. સ્વર્ગ, આકાશ અને પૃથ્વી એ ત્રણે જેમનાથી નીચે ઉદય પામેલાં છે એવા વિરાટ

પરમાત્મા.

પ્રથમ સર્વ ઇન્દ્રિયોનો સંયમ કરવામાં આવે ત્યારે સઘળી વૃત્તિઓ પ્રભુ તરફ દોરાય છે. અને ત્યારે જ પરમાત્માના સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષ કરી શકાય છે. ઇન્દ્રિય જન્ય જ્ઞાન તથા સ્વર્ગ, આકાશ અને પૃથ્વી વગેરે સર્વ પ્રભુની નીચે છે. મહાભારતના ઉદ્યોગ પર્વમાં કહ્યું છે કે **''अधो न क्षीयते जातु यस्मात् तस्माद् अधोक्षजः''** જે પ્રભુથી આ સર્વ આકાશાદિ પદાર્થો નીચે ક્ષય પામતા નથી તેથી તેમને અધોક્ષજ કહે છે. વૈરાટ સ્વરૂપ ભગવાન્ના આધારથી જ આ સર્વ વિશ્વ સ્થિર રહેલું છે. માટે પોતે અધોક્ષજ છે.

प्रियव्रतप्रियस्वामी ।।३०७।।

પ્રિયવ્રત રાજાના પ્રિય એવા સ્વામી શ્રીકૃષ્ણ.

પ્રિયવ્રત રાજાને સર્વ ચક્રવર્તી રાજ્ય મળ્યું, છતાં તેમનું અન્તઃકરણ પ્રભુચરણમાં જ રમણ કરતું હતું. તેથી પ્રિયવ્રત રાજાને પ્રિય એવા સ્વામી-પતિ પાલન કરનાર આપ પ્રભુ જ છે. એ પ્રસિદ્ધ છે.

स्वेच्छावादविशारदः ।।३०८।।

૧. પોતે ઇચ્છા કરેલા વાદમાં નિપુણ-ચતુર,
૨. ભગવદિચ્છાને વદનારા વેદોના વાદમાં કુશળ એવા પ્રભુ

પોતાની ઇચ્છાથી પ્રકટ કરેલા બ્રહ્મવાદમાં આપ અતિશય પ્રવીણ છો. તેમ ભગવાન્ની ઇચ્છાને વદનારાં પ્રકાશ કરનારાં, એવા સર્વ વેદોના વાદમાં અર્થાત્ કર્મકાણ્ડની સકલ કલાઓમાં કુશલ. હોંશિયાર પોતે પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર છે, કેમકે પ્રથમ કહી ગયા તે પ્રમાણે સર્વ વેદો જ ભગવાન્ના નિઃશ્વાસરૂપ છે તો પછી તે વેદોમાં આપનું કુશલપણું હોય એ કંઈ વિસ્મયજનક નથી. માટે જ પ્રભુને પોતે પ્રતિપાદન કરેલા વાદમાં પ્રવીણ-નિપુણ કહ્યા છે.

सङ्ग्यगम्यः स्वप्रकाशः सर्वसंगविवर्जितः ।
ईच्छायां च समर्यादस्त्यागमात्रोपलम्भनः ।।६८।।

सङ्ग्यगम्यः ।।३०९।।

સંગીથી અગમ્ય એવા પરમાત્મા.

'સંગી' એટલે પોત-પોતાના અધિકારમાં રહેલા બ્રહ્માદિ દેવતાઓને પણ અગમ્ય ન જાણી શકાય તેવા. આ સ્કન્ધના અ.૧ માં બ્રહ્મા પોતાના પુત્ર પ્રિયવ્રતને કહે છે કે **''यद्वाचि तुल्या ईति''** (હે વત્સ ! આપણે બધાયે તે પરમાત્માની વાણીરૂપ દોરીમાં ગુણકર્મથી ઠરાવેલી બ્રાહ્મણ આદિ જાતિઓના મજબૂત બન્ધનયુક્ત અભિમાનથી બંધાયેલા જેમ નાથેલા બળદો ખેડૂતની ઇચ્છા પ્રમાણે કર્મ કરે છે. તેમ ઈશ્વરની ઇચ્છા પ્રમાણે આપણે તેને બલિ આપીએ છીએ, કર્મ કરીએ છીએ માટે તે પ્રભુને સર્વ બ્રહ્માદિકથી અગમ્ય અગોચર કહ્યા. **(ક્રમશઃ)**

तत्वार्थदीपनिबन्धान्तर्गत

सर्वनिर्णयप्रकरण

टीकाकार: सांचोरा श्रीगोकुलदासजी

ગતાંકથી આગળ...

प्रवर्तकत्वं कृष्णस्य न विध्यर्थस्य कर्हिचित्।।
कार्यतादिपरिज्ञानम् उत्पाद्यैष प्रवर्तयेत्।।१७७।।

शक्ति, लक्षणा, तात्पर्य वृत्ति आदि शब्दधर्मनको विचार करिके शब्द हे सो श्रोताकुं कार्यमें प्रवृत्त कर सके हे के नहिं या बातको विचार करे हें 'प्रवर्तकत्वम्' इति।

ब्रह्मकुं जे पुरुष कार्यमात्रमें प्रेरक नहिं माने हे विनके मतमें शब्दके सुने पीछें कार्यमें पुरुषकी जो प्रवृत्ति होय हे वामें शब्द ही कारण हे। अर्थात् शब्द ही कार्यमें प्रवृत्त करे हे। तहां ६ पक्ष हें। १.कितनेक तो शब्दस्वरूपकुं ही प्रेरक मानें हे। २.कितनेक प्रवृत्ति करिवेवारे वाक्यके अभिप्रायके ज्ञानद्वारा शब्दकुं प्रेरक मानें हें, अर्थात् लैकिकवाक्यमें वाक्य वक्ताके अभिप्रायके ज्ञानद्वारा प्रेरक माने हें तथा वेदवाक्यमें शब्दनके अभिप्रायज्ञानद्वारा प्रेरक माने हें। ३.कितनेक आर्थीभावनाद्वारा शब्दकुं प्रेरक मानें हें। ४.कितनेक भाट्टमतानुवर्ती मीमांसक (अभिधा) अर्थात् लिङ् लकारमें रहवेवारी शाब्दीभावानाकों प्रेरक माने हें। ५.प्रभाकरमतवारे आज्ञा नियोगकुं प्रेरक माने हें। ६.नैयायिक मतमें इष्टसाधनताज्ञान अर्थात् ''या कार्यसों हमारो अनिष्ट नहिं होयगो तथा अभिलषित पदार्थकी प्राप्ति होयगी तासों ये कार्य करनों'' एसो ज्ञान जिन लिङ्गादि शब्दनसों होय हे वे शब्द ही प्रेरक हें। इन ६ पक्षनकुं एकसङ्ग दूषित करे हें 'कृष्णस्य' इति।

शास्त्रोक्तविधि हे सो पुरुषकुं सत्कर्ममें प्रवृत्त नहिं कर सके हे तथा कुकर्मसों निवृत्त हु नहिं कर सके हे। परब्रह्म श्रीकृष्ण ही कर्ममें प्रवृत्त करे हें। यद्यपि ''स्वर्गकामो यजेत'' अर्थ:स्वर्गकी कामनावारो यज्ञ करे। या वेदवाक्य सुने पीछे ही पुरुष यज्ञ करे हे। तथापि जेसे काकको आयवो तथा वाही समय तालके फलको गिरनो हो जाये ता पीछें ही वो काक तालफलको भक्षण करे हे। तासों तालफलके खायवेमें तालफलको गिरनो कारण नहिं हे। वाके प्रारब्धकर्मद्वारा भगवान् ही तालफलके मिलवेमें कारण हें। एसें यज्ञ करिवेमें पूर्वसिद्ध विधिवाक्यको श्रवण कारण नहिं हे, कृष्ण ही प्रेरणा करिवेवारे हें। याहीसों भारतमें लिख्यो हे ''जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः, केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथा प्रयुक्तोऽस्मि तथा करोमि''। अर्थ:में धर्मकुं जानुं हुं परन्तु धर्म करिवेमें प्रवृत्त नहिं होय सकुं हुं, पापकुं जानुं हुं परि पाप करिवेसुं निवृत्त नहिं होय सकुं हुं। कोई देव हृदयमें स्थित हे वो प्रेरणा करे हे तेसें ही करुं हुं। यदि ''स्वर्गकामो यजेत'' ''स्वर्गकी कामनावारो यज्ञ करे'' इत्यादि वाक्यनकुं ही प्रेरणा करिवेवारे मानो हो तो जितने या वाक्यके सुनिवेवारे ब्राह्मणादिक हें वे सब ही क्यों नहिं यज्ञ करिवे लगजावेंहें।

कदाचित् कहोगे के यज्ञ हे सो स्वर्गको देवेवारो हे, मोकुं अवश्य करनो चहिये एसो ज्ञान उत्पन्नकरके वेदके विधिवाक्यने ही पुरुषकों यज्ञमें प्रवृत्त कियो हे तासों विधिको प्रेरक मानो। ताको उत्तर ये हे। जाकुं परब्रह्म यज्ञमें प्रवृत्त करनो चाहे हे वाकुं ही वेद विधिवाक्यद्वारा ''ये कर्म मोकुं अवश्य करनों चहिये'' एसो ज्ञान प्रकट करकें प्रवृत्त करे हे। याहीसुं विधिवाक्यको सुनिवेवारे सब ही पुरुष यज्ञादिकन्में प्रवृत्त नहिं होय हें, जाकुं भगवत्प्रेरणा होय हे वो ही यज्ञादि सत्कर्मन्में प्रवृत्त होय हे।।१७७।।

अनिष्टमिष्टं साध्यं वा नासाध्यं किञ्चिदस्ति हि।।
तथापि यतते कश्चित् क्वचिदेव हरीच्छया।।१७८।।
मिथ्याप्रलोभनं वेदे न क्वचित् कर्हिचिद् भवेत्।।
तथैव कर्मविज्ञानं धर्मस्तेनैव नान्यथा।।१७९।।
साधनानि स्वरूपं च सर्वस्याह श्रुतिः फलम्।।
न प्रवर्तयितुं शक्तास् तथा चेन् नरको न हि।।१८०।।

यदि ''ये कार्य अभिलषित फलकों सिद्ध करिवेवारो हे'' एसो ज्ञान यदि पुरुषकुं सत्कार्यमें प्रवृत्त करि सकतो होय तो ''ये कार्य अनिष्ट(दुःख)को करिवेवारोहे'' एसो ज्ञान अनिष्ट करिवेवारे कर्मन्सों पुरुषकुं निवृत्त क्यों नहिं कर ले हे? यदि एसे ही होय तो जहर खायवेमें, युद्ध करिवेमें, जान करके नदी आदिन्में गिर पड़वेमें बहुत से मनुष्य क्यों प्रवृत्त हो जावे हें? तथा, जिन मतन्सों सर्वथा मोक्ष नहिं होय एसे पाखण्डमतमें मोक्षके अर्थ क्यों प्रवृत्त ह्वे जावें हें? कदाचित् कहोगे के भ्रमसों प्रवृत्त हो जावे हें तो ताको ये उत्तर हे: पाखण्डमतकी पुस्तकन्के वाक्य सब पुरुषन्के प्रति इकसार ही सुनवेमें आवे हे। परन्तु कोई पुरुषकी तो प्रवृत्ति होय, कोईकी नहिं होय, यामें कहा कारण हे? तासों ईश्वरेच्छा ही कारण हे। वासों ही कितनेक 'अदृष्ट' कहे हें। सांची पूछो तो इष्ट-अनिष्ट साध्य-असाध्य कुछ हु नहिं हे। तथापि भगवान्की इच्छाकरिकें कोई पुरुष कोई कार्यमें प्रवृत्त रह्यो ही आवे हे.

शङ्का: ईश्वर ही प्रवृत्त करिवेवारें हें तब तो वेदमें यज्ञादिकर्मन्में प्रवृत्ति करायवेके अर्थ यज्ञादिदेवतान् की प्रशंसा करिवेवारे अर्थवादवाक्य वेदमें लिखे हें वे वृथा ही हो जायेंगे!

उत्तर: वेदमें जो देवतान्की प्रशंसा करी हे सो कछु पुरुषकी यज्ञमें प्रवृत्ति करायवेके अर्थ नहिं करी हे। वेद हे सो परम आप्त हे। मिथ्या प्रशंसा प्रलोभनार्थ कभी वेद नहिं करे हे। तासों वेदोक्त जितनी स्तुति हें अर्थात्; उन-उन देवतान्की उत्तमता जतायवेके अर्थ जो गुणवर्णन किये हें वे सब सत्य हें। उन गुणन्कुं जानिकें ही कर्म करनों चहिये। जेसे ''व्रीहीन्को प्रोक्षण'' ''चावलन्को धोवनो-कूटनो'' आदि यज्ञको अङ्ग हे। जा प्रकार प्रोक्षण=धोवनो अवहनन=कूटनो लिख्यो होय वेसे ही कियेसों फल होय. एसें ही ''वायुर्वै क्षिप्रकारिणी देवता'' ( ) अर्थ:वायु शीघ्र कार्य करिवेवारो देव हे एसें वायुकी स्तुति लिखी हे। याकुं जानिके ही कर्म करनो। या प्रकार जितनी स्तुति अर्थवादमें लिखी हे वो सब कर्मको अङ्ग हे। उनकुं जानके कर्म करिवेसों ही कर्म साङ्ग सफल होवे हे। जेसे गायत्री सबन्धी रस पृथ्वीपें गिर्यो वो पृथ्वीमें धस गयो। वो खैरको वृक्षरूप भयो इत्यादि. खदिर=खैर वृक्षको स्वरूप जानके खैरको यूप=यज्ञस्तम्भ बनावनो।

वेद हे सो स्वर्गादि फलन्को वर्णन करे हे तथा स्वर्गादि प्राप्त होयवेके साधन जे सोमयागादिक हें उनके स्वरूपको हु वर्णन करे हे, पुरुषसों जबरदस्ती यज्ञादिक नहिं कराय सके हे। यदि साधन-फल बतायवे मात्र करके ही वेदकुं प्रवृत्ति करिवेवारो मानो हो तो बहुत अच्छी बात हे। वेदसों ही यदि मनुष्यन्की फलमुखप्रवृत्ति होय जाती तो सबहीकुं वेद सत्कर्ममें प्रवृत्ति क्यों नहिं कर ले हे? यदि कर ले हे तो नरकन्में मनुष्य क्यों जावे हें? तथा चोरी, हिंसा आदि करके राजदण्ड क्यों पावे हें? तासों वेद प्रवृत्ति नहिं कर सके हे।।१७९-८०।। **(क्रमशः)**

ષોડ્શગ્રંથ ગત ઉપદેશ અને વૈષ્ણવ વાર્તાની સંગતિ

સંકલન : ભુપેન્દ્રભાઈ ભાટીયા

ગતાંકથી આગળ...

આવી રીતે નારાયણદાસને સર્વ દિશાઓથી ઘેરી, મહાપ્રભુજી એમને રાસપંચાધ્યાયીમાં કહેલ ક્વાસિ ભાવની સિદ્ધિ કરાવે છે. વિપ્રયોગાગ્નિમાં આ ભગવદીયનું હૃદય દીનતા અને નિઃસાધનતાથી આર્દ્ર રહે છે. જે ભાવનો આર્તનાદ કરે છે તે ભાવ છે ''हा नाथ ! हा रमणप्रेष्ठ ! क्वासि क्वासि महाभूजः।'' પોતાના નાથ તિરોધાન થયાં છે એટલે પોતાનો ધર્મ પુરૂષાર્થ સિદ્ધ ન કરી શકનાર ગોપી વિલાપ કરે છે, ''હા નાથ''. પોતાના અર્થ પુરૂષાર્થને નિર્દિષ્ટ કરતાં ઉદ્ગાર સ્રવે છે, 'રમણપ્રેષ્ઠ'. કામ પુરૂષાર્થ સિદ્ધ ન થતા ક્વાસિ ભાવ જાગે છે. મહાભુજમાં સમાવવું એ ગોપીનો મોક્ષ પુરૂષાર્થ છે. આ ભાવને પ્રતિપાદિત કરતાં વાર્તા કહે છે. ''भैयाजी! श्रीगोकुल श्रीआचार्यजीके दरसनको कब चलोगे?'' એ સાંભળતા નારાયણદાસના ''नेत्रनमें जल भरी लीलारसमें मगन होइ जाते।''

વિપ્રયોગની શરણ છે કે, એ અપૂર્ણ અનુભૂતિમાં જાગે. પ્રભુની પૂર્ણાનુભૂતિ થાય કે અનુભૂતિ જ ન થાય તો વિપ્રયોગ ન પ્રકટે. પુષ્ટિ ભક્તને આવી અપૂર્ણ અનુભવની અવસ્થામાં રાખવા શ્રીવલ્લભે સેવા અને કથા એમ ભક્તિના બે અંગોને પેશ કર્યાં. જેથી બુદ્ધિથી અને ઉર્મિથી, પુષ્ટિ જીવમાં એવો ભાવ ન આવે કે ભક્તિ સંપૂર્ણ થઇ ગઇ. સેવા કરતી વેળા કથાનો અભાવ રહે છે અને અનોસરમાં ભગવત્કથા થતી હોય ત્યારે સેવાનો અવસર નથી. આમ, સર્વદશામાં અતિ કૃપા કરી, આચાર્યચરણ પુષ્ટિ જીવને અપૂર્ણ રાખે છે. પુષ્ટિજીવના શેષ મહાત્મ્યનો આવો અશેષ મહિમા છે. નારાયણદાસની વાર્તા એનું પ્રમાણ છે. ગોપીજનોને ભજનાનંદના આવેશમાં બ્રહ્માનંદ અનાયાસ સિદ્ધ થઇ ગયેલ. એ જ અવસ્થા નારાયણદાસની છે. અન્ય માર્ગમાં જે સાધ્ય છે તે મહાપ્રભુજીના માર્ગમાં સાધન છે, પુષ્ટિભક્તિનું અંગ છે. ભગવાને જ્ઞાન અને વૈરાગ્યને ભક્તિના દિકરા તરીકે મોકલ્યા અને મુક્તિને દાસી તરીકે મોકલી. જ્ઞાન એટલે યોગ અને વૈરાગ્ય, સાંખ્ય છે. સાંખ્ય અને યોગ ભગવાનના કુંડલ છે. નવધાભક્તિ કર્માત્મિકા છે. એ ભક્તિથી જ્યાં સુધી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સિદ્ધ નથી થતી ત્યાં સુધી પુષ્ટિમાર્ગીય તત્ત્વ ઉપલબ્ધ નથી થતું. નારાયણદાસને આચાર્યજીએ બ્રહ્મસંબંધ કરાવી, એમના સમર્પણમાં પ્રૌઢત્વને સ્થાપન કરી, એમનામાં જે ક્વાસિ ભાવ જગાડયો

એ જ નારાયણદાસની બાલબોધ ગ્રંથમાંથી સિદ્ધાંતમુક્તાવલી ગ્રંથ તરફની ઉડાન છે. એમની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનું દર્શન છે. તેથી જ વાર્તા કહે છે નારાયણદાસ લીલારસમાં મગન થઇ જતાં.

આત્મસમર્પણ એ નવધાભક્તિનો અંતિમ અંગ છે અને પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનો આદ્ય અંગ છે. નવધાભક્તિ હોય પણ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સિદ્ધ ન થઇ હોય એવા જીવની અવસ્થા માથા વગરના ધડ જેવી છે. બાલબોધ ગ્રંથ દ્વારા શ્રીવલ્લભે નારાયણદાસને પુષ્ટિભક્તિના અંગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો એટલે નારાયણદાસને ''गोकुल कब चलोगे'' નો ભાવ જાગ્યો.

આ ગ્રંથમાં ખુબસુરતી તો એ છે કે, અહીં શ્રીવલ્લભ અંગી તરફ કેવલ ઇશારો કરે છે, પણ કૃષ્ણનું નામ બાલબોધમાં નથી ઉચ્ચારતા. કેવલ મંગલાચરણમાં હરિ કહ્યું છ, ઉપદેશમાં કૃષ્ણનું નામ જ નથી બોલ્યા. તેથી જ શિવ અને વિષ્ણુનું નામ સાંભળનાર નારાયણદાસ, કૃષ્ણનું નામ આ ગ્રંથમાં क्वासि ભાવની તડપન અનુભવે છે. જે પ્રેમી માટે રોમાંચ થતાં હોય એનું કોઇ નામ જ ન લે, તો કેવી વિહવળ દશા થાય એવી નારાયણદાસની છે. અંગમાંથી અંગી તરફ જતી વેળા જે border line છે તે તદીય અને તદાશ્રયનો ભાવ છે. આ border ની એક તરફ teen age ની દશા છે અને એને ઓળંગી જતાં youthfellness પ્રકટ થાય છે. આવી क्वासि ભાવની youthfellness ના આવેશમાં નારાયણદાસ, સાંખ્યશાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલ, બાહ્ય જગતના વિષયની અનાત્મનાનો અનુભવ નથી કરતાં અને એક યોગની પ્રગાઢ સમાધી હોય તેમ ''लीलारसमें मगन होइ जाते।''

ષોડશગ્રંથના મંગલાચરણરૂપ યમુનાષ્ટક છે. યમુનાજી સંયોગાત્મિકા છે. યમુનાષ્ટક પછી બાલબોધ ગ્રંથનું placing રહસ્યમય છે. क्वासि ભાવ ન જાગ્યો તો સેવા નિરર્થક થાય એટલે ષોડશગ્રંથનો દ્વિતીય ગ્રંથ બાલબોધ બન્યો, જેમાં નારાયણદાસના વિપ્રયોગના ભાવની કથા છે.

सांख्ययोगो प्रकीर्तितौ ।
त्यागात्यागविभागेन सांख्ये त्याग: प्रकीर्तित:।
अहन्ताममतानाशे सर्वथा निरहंकृतौ।

આ શ્લોકના શ્રવણથી નારાયણદાસને વેણુગીતની સુબોધિનીજીમાં વર્ણવેલ પંચપર્વા વિદ્યાનું દાન થાય છે. આ પંચપર્વા વિદ્યા છે સાંખ્ય, યોગ, તપ, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ. આ શ્લોકમાં સાંખ્ય શબ્દ સાંભળતાં નારાયણદાસને ગોપીઓની જેમ બોધ થઇ જાય છે કે પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ રસાત્મક છે. અહીં યોગ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરી શ્રીવલ્લભે, નારાયણદાસના મનનો યોગ પ્રભુમાં એવો ઘનિષ્ઠ કર્યો છે કે જાણે મોતીમાં દોરી ન પૂરાઇ ગઇ હોય? 'ત્યાગ' શબ્દ કહેતાં શ્રીમહાપ્રભુજી, નારાયણદાસજીને પંચપર્વાવિદ્યાત્મક વૈરાગ્યનું દાન કરે છે. તેથી નારાયણદાસને ભગવદ્અતિરિક્ત સર્વ પદાર્થોમાં ત્યાગ કે વૈરાગ્યનો ભાવ દૃઢ થઇ જાય છે. अहंताममतानाशे सर्वथा निरहंकृतौ। હાકીમી કરાવી શ્રીઆચાર્યજી નારાયણદાસને યોગ શાસ્ત્રમાં કહેલ બાહ્ય અત્યાગની અવસ્થામાં રાખે છે. આવી અત્યાગ દશામાં શ્રીવલ્લભપ્રભુ નારાયણદાસને 'તપ'નું દાન કરે છે જે આ ભગવદીયનાં અંતરમાં તાપ રૂપે રહે છે. પંચપર્વા વિદ્યાના દાનથી નારાયણદાસમાં નવધાભક્તિ સિદ્ધ થાય છે. જે એમના તાપ દ્વારા પલ્લવિત થઇ, પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ રૂપે ઉભરી આવે છે. એના ફલ રૂપે નારાયણદાસ ''लीलारसमें मगन होई

जाते।''

હાકીમી કરતી વેળાય નારાયણદાસનું મન શ્રીવલ્લભે ભગવદ્‌ચરણારવિંદમાં જ સ્થિર કરી દીધુ છે. એમના લૌકિક કાર્યો સ્વયં પ્રભુ કરે છે. ''एवं सदास्म कर्तव्यं स्वयमेव करिष्यति'' નારાયણદાસના મનનો યોગ સદા પ્રભુ સંગ ન હોય તો, 'ભૈયાજી, આચાર્યજીના દર્શન માટે ક્યારે ગોકુલ ચાલશો', એટલું સાંભળતાં જ એમના નેત્ર આંસુથી ન ભરાત. નાટ્યશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ આ અવસ્થા ઉપક્ષેપની છે. રથ આગળ ચાલે તો એના ઉપર રહેલી ધ્વજા પાછળ ફરકતી જાય છે, તેમ નારાયણદાસની ભક્તિનો રથ જેમ જેમ વેગથી આગળ જાય છે તેમ તેમ એના પર ફરકતી क्वासि ભાવની ધ્વજા ગોકુલ તરફ મુખ કરી પાછળ ફરકતી જાય છે.

નારાયણદાસને પોતાના વરણની પિછાન છે એટલે આચાર્યચરણે પ્રદાન કરેલ क्वासि ભાવને સદાય જાગૃત રાખવા એમણે એક ચાકરને રાખ્યો છે. એ ચાકર એમને સદંતર સુધ્ધી અપાવે છે કે, ''भैयाजी श्रीगौकुल आचार्यजी के दर्शनको कब चलोगे?'' ગોકુલ નિરોધનું સ્થાન છે અને ચાકરનું આવું વાક્ય સાંભળી નારાયણદાસ ભગવદ્‌ ઉત્કંઠાના ભાવમાં વિભોર થઇ જાય છે. જેમની કૃપાથી નારાયણદાસને क्वासि ભાવની અનુપમ સિદ્ધિ ઉપલબ્ધ થઇ છે એવા શ્રીવલ્લભ ક્યારેય ન વિસરાય એના માટે ચાકરને એ યાદ અપાવવાનું કહી રાખેલ છે કે, આચાર્યજીના દર્શન માટે ગોકુલ ક્યારે જવું છે. અહીં કોઇ પૂર્વપક્ષ કરે કે અવૈષ્ણવ એવા ચાકર પાસે પ્રભુની સુદ્ધિ લેવાથી જલભેદ ગ્રંથની બાધા લાગશે. આ શંકા અસ્થાને છે, કારણ કે જલભેદમાં અન્યમાર્ગીય પાસે માર્ગોપદેશ ન સાંભળવાની આજ્ઞા કરી છે. ચાકર પાસેથી નારાયણદાસ ઉપદેશ નથ ગ્રહણ કરી રહ્યાં પણ એ સાંભળીને એમના પ્રપંચની વિસ્મૃતિ થઇ રહી છે. આપણા ઘરમાં ગાય કે ભેંસ હોય તો તે સ્વતંત્ર રૂપે સમર્પિત નથી, પણ આપણી અહંતા અને મમતાનો એક part હોવાથી, પરંપરાથી એ સમર્પિત છે. તેમજ નારાયણદાસનો ચાકર પરંપરાથી પુષ્ટિમાર્ગીય છે. અવૈષ્ણવ નથી. આપણી અહંતા મમતા સાથે જોડાયેલી વસ્તુ આપણી સત્તાની હોવાથી સમર्पित છે.

जीवाः स्वभावतो दुष्टाः સિદ્ધાંતને દર્શિત કરતું જુગારી નારાયણદાસનું જીવન ચરિત્ર ક્યાં અને કોઇપણ મોક્ષશાસ્ત્રની કલ્પનામાંય ન આવે એવા આચાર્યજીના સ્વકીયત્વને પ્રાપ્ત કરનાર નારાયણદાસ કયાં!! નારાયણદાસની વાર્તામાં દુષ્ટ જુવથી લઇને પુષ્ટિથી અતિ પુષ્ટ થયેલા એ જ જીવના એક નિતાન્ત્‌ વિશાલ ફાલની કથા છે. નારાયણદાસની વાર્તા સંસારમાં વ્યસ્થ રહેતા આધુનિક જીવો માટે પ્રેરણા રૂપ છે. એક વખતના જુગારી નારાયણદાસ, મહાપ્રભુજીના કૃપાબલથી હાકિમ નારાયણદાસ બની, તાપ ભાવ માધુરીની તડપનને અનુભવી, રોમાંચિત થઇ, પ્રભુના ભક્તિના લલિત લીલારસમાં પ્રેમાર્દ્ર થઇ જાય છે.

(ક્રમશઃ)

❋ નીચે આપેલા નામ કોષ્ટકક. નામ શોધો.

ન	મુ	ચ	સુ	મ	ધિ	ની	સ્ફ	ટિ	ક
વ	શ્રી	હી	રા	ગી	તા	ગો	મે	દ	મ્
નિ	વ	સુ	વિ	અ	ષ્ટ	સિ	દ્ધિ	ગ	મા
ધિ	ક	ધિ	ત્ર	પી	રો	જા	કૃ	મુ	ણે
પો	ભા	નિ	કૃ	બ	દ્રે	ઘ	પા	ખ	ક
ખ	ષ્ટ	લ	પા	ઘ	પ	જ્ઞા	નિ	ક	ધુ
રા	પ	મ	પ	જ	ગો	નિ	ધિ	મ	કા
જ	ક્તા	જ્ઞા	રા	ત	ત્ત	મ	વ	ત્ર	ર્યા
ચ	નિ	ચ	ચ	મુ	ક્તા	વ	લી	વિં	દ
ચ	ધિ	સ્ફ	ટ	મ	ર્તિ	ક	સુ	વ	ર્ણ

(૧) ગોમેદ
(૨) પીરોજા
(૩) માણેક
(૪) મુક્તાવલી
(૫) પોખરાજ
(૬) સ્ફટિક
(૭) પન્ના
(૮) સુવર્ણ
(૯) હીરા
(૧૦) નિલમ

❋ જોડકા જોડો - નીચે આપેલા શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતાના શ્લોક-અધ્યાય અને શ્લોક સંખ્યાનો સાચો ક્રમાંક નિયત કરી જોડકા જોડો.

શ્લોક	અધ્યાય	શ્લોક સંખ્યા
(૧) સ્થિતપ્રજ્ઞસ્ય કા ભાષા.....	૧૨	૦૨
(૨) એવમ્ પરમ્પરાપ્રાપ્તમ્....	૫૪	૦૪
(૩) યોગયુક્તો વિશુદ્ધાત્મા....	૦૫	૦૫
(૪) અન્તકાલે ચ મામેવ....	૦૭	૦૮
(૫) યત્કરોષિ યદશ્નાસિ...	૨૬	૦૯
(૬) અશ્વત્થઃ સર્વ વૃક્ષાણાં...	૨૭	૧૦
(૭) પિતામિ લોકસ્ય ચરાચરસ્ય...	૧૪	૧૧
(૮) યદા સત્ત્વે પ્રવૃદ્ધે તુ....	૪૩	૧૪
(૯) દ્વૌ ભૂતસર્ગૌ લોકેઽસ્મિન્...	૫૯	૧૬
(૧૦) યદહંકારમાશ્રિત્ય...	૦૬	૧૮

❋ પ્રિય વૈષ્ણવબાલ,

નીચે આપેલા શ્રીગોપીનાથજી વિરચિત સાધનદીપિકાના અધૂરા શ્લોક પૂર્ણ કરો, મુખપાઠ કરો અને શ્લોક ક્રમાંક આપો.

મલ સ્નાનં ..... કાર્યં.....। ..... શ્રીયમુનાજલૈઃ ..... સ્તવૈશ્ચ વા ।।	શ્લોક ક્રમાંક .....
..... અગ્નિહોત્રં ..... કલૌ..... યથાવિધિ । સન્દિગ્ધધર્મસેવાપિ ..... ।।	શ્લોક ક્રમાંક .....
નહિ ..... શક્યં ..... ત્યક્તુમશેષતઃ । ..... સ્વધર્માચરણં .....।।	શ્લોક ક્રમાંક .....
''દૈવી.....ગુણમયી ..... માયા .....। મામેવ ..... પ્રપદ્યન્તે ..... તરન્તિ .....।।''	શ્લોક ક્રમાંક .....

❋ ગતાંકના ઉત્તરો ❋

જોડકા જોડો - નીચે આપેલા શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતાના શ્લોક-અધ્યાય અને શ્લોક સંખ્યાનો સાચો ક્રમાંક નિયત કરી જોડકા જોડો.

શ્લોક	અધ્યાય	શ્લોક સંખ્યા
(૧) સુખે દુઃખે સમે કૃત્વા....	૦૨	૩૮
(૨) કર્મણૈવ હિ સંસિદ્ધિમ્...	૦૩	૨૦
(૩) બાહ્યસ્પર્શેષ્વસક્તાત્મા...	૦૬	૨૧
(૪) તેષાં જ્ઞાની નિત્યયુક્ત....	૦૭	૧૭
(૫) પ્રયાણકાલે મનસાચલેન	૦૮	૧૦
(૬) મચ્ચિત્તા મદ્‌ગતપ્રાણા....	૧૦	૦૯
(૭) અનાદિમદ્યાન્તમનન્તવીર્યમ્....	૧૧	૧૯
(૮) અદૃષ્ટપૂર્વં હૃષિતોડસ્મિ દૃષ્ટ્વા....	૧૧	૪૫
(૯) જ્યોતિષામપિ તજ્જ્યોતિઃ....	૧૩	૧૮
(૧૦) બુદ્ધ્રેર્ભેદં ધૃતેશ્ચૈવ....	૧૮	૨૯

❋ કોષ્ટક ઉત્તર ❋

ર	મુ	ચ	રા	જ	મ	ત	તિ	થ	વ	
દ	ભા	સ્ક	ર	ર	તા	તા	ત્પ	ર્ય	સું	
શ	વ	દા	મ	ચં	ક	ડ	ન	ને	ઘ	
સં	ગ	ભ	દિ	અં	ગા	ર	ક	હાં	રા	
મ	ભા	ભ	રે	બ	દે	શિ	ખી	કુ	સ્ન	
મ	ષ્ટ	ક	ન	ઘ	પ્ર	રો	હિ	ણે	ચ	
ક	ક	બુ	હ	સ્પ	તિ	વ	સ	મ	કુ	
રી	ભૂ	ગુ	નં	દ	ન	કુ	ર	ત્ર	ર	
ચ	છા	યા	પુ	ત્ર	નિ	ર્ણ	ય	વિ	દ	
ય	ત્ત	દિ	વ્યાં	કુ	સૈં	હિ	કે	ય	ન	

❋ ગતાંકના સાધનદીપિકા ગ્રંથના શ્લોક ક્રમાંક

(૧) શ્લોક ક્રમાંક-૧૧૩ (૨) શ્લોક ક્રમાંક-૮૯

(૩) શ્લોક ક્રમાંક-૭૦ (૪) શ્લોક ક્રમાંક-૪૪

पुष्टिसंस्कारधाम

પુષ્ટિસંસ્કારધામનું વેગવંતુ નિર્માણકાર્ય

પુષ્ટિસંસ્કારધામ નિર્માણ સહયોગીઓની યાદી

૨૧ મે ૨૦૨૬ થી ૨૦ જુન ૨૦૨૬ સુધી

ક્રમ	નામ	ગામ	જમા રકમ
૧	જીતેન્દ્રભાઈ મુક્તિલાલ દુબલ	રાજકોટ	૧૩,૪૭,૦૦૦
૨	નરશીભાઈ નાગજીભાઈ ભુવા	જુનાગઢ	૫,૫૫,૫૫૬
૩	દેવેન્દ્રભાઈ કરશનભાઈ ગોર	અમદાવાદ	૫,૦૦,૦૦૦ (૨૫,૦૦,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૪	મયંક કેટલફીડ લિમિટેડ	રાજકોટ	૫,૦૦,૦૦૦ (૫,૫૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૫	સુરેશભાઈ તથા અનિલભાઈ નારણભાઈ ચનીયારા	નાશીક	૨,૭૭,૭૭૭ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૬	અજીતભાઈ રતિલાલ કણસાગરા	મુંબઈ	૨,૫૧,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૭	પ્રભુદાસભાઈ કાનજીભાઈ તારપરા	જેતપુર	૨,૫૦,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૮	જીતેન્દ્રભાઈ કિશોરભાઈ અભાણી	અમદાવાદ	૨,૩૨,૨૫૨
૯	ભગવાનજીભાઈ મુળજીભાઈ સવાણી	પાજોદ	૨,૦૧,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૧૦	પવનકુમાર દિનેશભાઈ પેથાણી	જુનાગઢ	૨,૦૦,૦૦૦ (૨,૨૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૧	રસિકભાઈ નરશીભાઈ ભુવા	શેરીયાખાણ	૧,૯૯,૦૦૦
૧૨	રમેશભાઈ લક્ષ્મીદાસભાઈ શેરઠીયા	રાજકોટ	૧,૫૦,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૧૩	જયંતીલાલ વ્રજલાલભાઈ વઘાસીયા	મોટા ગુંદાળા	૧,૨૦,૦૦૦
૧૪	અમૃતલાલ મુળજીભાઈ ભાલોડીયા	જુનાગઢ	૧,૧૩,૨૫૨
૧૫	ભાનુબેન ગોવિંદભાઈ સોજીત્રા	ઘોરાજી	૧,૧૨,૩૩૨
૧૬	દિવ્યેશભાઈ અશોકભાઈ વઘાસીયા	હૈદરાબાદ	૧,૧૧,૨૫૨
૧૭	યોગેશકુમાર હરસુખભાઈ ભુવા	અમદાવાદ	૧,૧૧,૧૧૧
૧૮	મનિષભાઈ રસીકભાઈ ગોરસીયા	કુબા	૧,૧૧,૧૧૧
૧૯	પરષોત્તમભાઈ લાખાભાઈ ગુંદાણીયા	ઘોરાજી	૧,૧૧,૧૧૧
૨૦	ચિંતનભાઈ સંજયભાઈ રાંક	જેતપુર	૧,૦૬,૧૧૧

૨૧	મગનભાઈ શામજીભાઈ ભુત	નાંદરખા	૧,૦૬,૧૧૧
૨૨	શુભમ ટાવર મહિલા સત્સંગ મંડળ	કેશોદ	૧,૦૧,૧૧૧
૨૩	ભરતભાઈ શામજીભાઈ સાવલીયા	જુનાગઢ	૧,૦૦,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૨૪	કંચનબેન ચંદુભાઈ બાબરીયા	રાજકોટ	૧,૦૦,૦૦૦ (૫,૫૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૨૫	અશ્વિનભાઈ લાલજીભાઈ ઠુંમર	વડોદરા	૮૯,૦૦૦
૨૬	રેનિશભાઈ સવજીભાઈ કુંભાણી	સુરત	૮૮,૧૧૧
૨૭	અશ્વિનભાઈ લખમણભાઈ નારીયા	અમદાવાદ	૬૮,૪૪૪
૨૮	અરવિંદભાઈ બેચરભાઈ સુરેજા	ખડીયા (કલાણા)	૬૧,૧૧૧
૨૯	ભાનુબેન નરેશભાઈ દાવડા	કેશોદ	૬૦,૧૧૧
૩૦	જીવરાજભાઈ લક્ષ્મીદાસ ટાંક	નવાગામ	૬૦,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૩૧	કિશોરભાઈ માવજીભાઈ ઠુંમર	રાજકોટ	૫૧,૦૦૦ (૫,૮૪,૨૫૨ સંકલ્પ પેટે)
૩૨	માધવજીભાઈ ભગવાનજીભાઈ ભાલોડીયા	રાજકોટ	૫૧,૦૦૦ (૫,૫૫,૫૫૫ સંકલ્પ પેટે)
૩૩	મનોજભાઈ પ્રભુદાસ કનેરીયા	ઘોરાજી	૫૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૩૪	ભીખાભાઈ હરજીભાઈ કાપડીયા	જેતપુર	૫૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૩૫	મંજુબેન વલ્લભભાઈ સાવલીયા	કેશોદ	૫૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૩૬	ગોવિંદભાઈ ભીમજીભાઈ હિરપરા	જેતપુર	૫૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૩૭	જયસુખભાઈ શામજીભાઈ ગજેરા	જુનાગઢ	૫૧,૦૦૦
૩૮	જયનાબેન વત્સલભાઈ શાહ	આણંદ	૫૦,૦૦૦ (૩,૩૩,૩૩૩ સંકલ્પ પેટે)
૩૯	હેમલભાઈ રમણીકભાઈ જુલાસણા	શાપર વેરાવળ	૫૦,૦૦૦ (૨,૮૪,૨૫૨ સંકલ્પ પેટે)
૪૦	કેતનભાઈ બચુભાઈ ભીમાણી	રાજકોટ	૫૦,૦૦૦ (૧,૮૪,૨૫૨ સંકલ્પ પેટે)
૪૧	ભાવેશભાઈ રવજીભાઈ ઘડુક	ગોંડલ	૫૦,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૪૨	નિશાંતભાઈ વલ્લભભાઈ સીણોજીયા	જુનાગઢ	૫૦,૦૦૦
૪૩	ઘરમશીભાઈ જમનભાઈ ભીમાણી	જુનાગઢ	૫૦,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૪૪	છગનભાઈ રૈયાભાઈ બોરડ	ઝાંઝરડા	૫૦,૦૦૦
૪૫	દેવેન્દ્રભાઈ વલ્લભભાઈ કાપડીયા	જુનાગઢ	૪૯,૬૧૧
૪૬	નિકુંજભાઈ દલસુખભાઈ ચાંગેલા	રાજકોટ	૪૦,૦૦૦
૪૭	પુષ્ટિસંસ્કાર મહિલા સમિતિ – કેશોદ	કેશોદ	૩૦,૦૦૦
૪૮	કૌશિકભાઈ ઈન્દ્રવદનભાઈ વાઢેર	અમદાવાદ	૨૭,૦૦૦
૪૯	શારદાબેન પ્રભુદાસભાઈ કાનાબાર	કેશોદ	૨૬,૦૦૦
૫૦	રમેશભાઈ ભીખાભાઈ વેકરીયા	નાની પરબડી	૨૫,૦૦૦ (૧,૮૪,૨૫૨ સંકલ્પ પેટે)
૫૧	મહેશભાઈ પ્રાગજીભાઈ રૂપાપરા	ભીયાળ	૨૫,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૫૨	પ્રતિકભાઈ જીવરાજભાઈ ગજેરા	રાજકોટ	૨૫,૦૦૦ (૧,૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૫૩	હરસુખભાઈ વિઠ્ઠલભાઈ રાદડીયા	ઢુંઢીયા પીપળીયા	૨૫,૦૦૦
૫૪	મનિષભાઈ લાલજીભાઈ કાપડીયા	અમદાવાદ	૨૫,૦૦૦
૫૫	અરજણભાઈ રવજીભાઈ બોરડ	ઝાંઝરડા	૨૩,૯૦૦

૫૬	પરષોત્તમભાઈ મેઘજીભાઈ સતાસીયા	બોરીયા	૨૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૫૭	જેંતીભાઈ રાઘવભાઈ કાલરીયા	અમદાવાદ	૨૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૫૮	મનસુખભાઈ નરશીભાઈ ઘોરાજીયા	ઝાંઝરડા	૨૧,૦૦૦
૫૯	મનુભાઈ ખીમજીભાઈ તળાવીયા	માળીયા હાટીના	૨૧,૦૦૦
૬૦	જયભાઈ નીતીનભાઈ ભીમાણી	અમદાવાદ	૨૧,૦૦૦
૬૧	રાજેન્દ્રભાઈ લખમણભાઈ ગોંડલીયા	વિસાવદર	૨૧,૦૦૦
૬૨	કેશુભાઈ મનજીભાઈ સોજીત્રા	લેરીયા	૨૧,૦૦૦
૬૩	પરષોત્તમભાઈ કરશનભાઈ ખુંટ	દાત્રાણા	૨૦,૦૦૦ (૧,૫૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૬૪	વૈષ્ણવ મહિલા સમિતિ-સોંદરડા	સોંદરડા	૨૦,૦૦૦
૬૫	નાગજીભાઈ વાલજીભાઈ કોરડીયા	ગળવાવ	૧૩,૦૦૦
૬૬	યમુના સત્સંગ મંડળ-કેશોદ	કેશોદ	૧૨,૦૦૦
૬૭	દિવ્યાબેન હિતેષભાઈ ઠુંમર	કેશોદ	૧૧,૨૫૨
૬૮	પ્રેમજીભાઈ જીણાભાઈ રાજકોટીયા	ગળવાવ	૧૧,૨૨૨
૬૯	વજુભાઈ કેશવભાઈ હીરાણી	ખાંભલા	૧૧,૧૧૧ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૭૦	અભય લાલજીભાઈ ડોબરીયા	બાદલપુર	૧૧,૧૧૧ (૧,૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૭૧	ભરતભાઈ ગાંડુભાઈ રાદડીયા	અકાળા	૧૧,૧૧૧
૭૨	વિશાલભાઈ પ્રભુદાસ અભાણી	વડોદરા	૧૧,૧૧૧
૭૩	વલ્લભભાઈ ગોકળભાઈ બાથાણી	સણોસરા	૧૧,૧૧૧
૭૪	મોહનભાઈ રૈયાભાઈ ભાલોડીયા	ઈન્દ્રા	૧૧,૧૧૧
૭૫	ગુંજનભાઈ રમણીકભાઈ ટાંક	ઝાંઝરડા	૧૧,૧૧૧
૭૬	ભાવેશભાઈ વજુભાઈ ઘોરાજીયા	ઝાંઝરડા	૧૧,૧૧૧
૭૭	વ્રજલાલ વશરામભાઈ ખાનપરા	ઝાલણસર	૧૧,૧૧૧
૭૮	દિનેશભાઈ બાબુભાઈ ગજેરા	જેતલસર	૧૧,૧૧૧
૭૯	પ્રવિણભાઈ છગનભાઈ વઘાસીયા	રેશમડી ગાલોલ	૧૧,૧૧૧
૮૦	મનોજભાઈ ગાંડુભાઈ કાપડીયા	અકાળા	૧૧,૧૧૧
૮૧	મુકેશભાઈ છગનભાઈ ચોવટીયા	કેશોદ	૧૧,૦૦૧
૮૨	વિપુલભાઈ શામજીભાઈ લુણાગરીયા	કેશોદ	૧૧,૦૦૦ (૧,૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૮૩	ચિમનભાઈ આણંદભાઈ ગોરસીયા	કુબા	૧૧,૦૦૦ (૨૫,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૮૪	ચંપાબેન દુર્લભજીભાઈ પરમાર	કેશોદ	૧૧,૦૦૦
૮૫	ચિમનલાલ હરજીવનભાઈ અસાણી	જામજોધપુર	૧૧,૦૦૦
૮૬	ચિંતનભાઈ બાવચંદભાઈ રીબડીયા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૮૭	જયેશભાઈ વેલજીભાઈ સુરેજા	આંબળાશ ગીર	૧૧,૦૦૦
૮૮	હંસરાજભાઈ ભગવાનજીભાઈ ઉમરેટીયા	મંડલીકપુર	૧૧,૦૦૦
૮૯	નારણભાઈ ગોરધનભાઈ ભાલોડીયા	ઈન્દ્રા	૧૧,૦૦૦
૯૦	રાજેશભાઈ વલ્લભભાઈ રાજકોટીયા	ગળવાવ	૧૧,૦૦૦

૯૧	મોહનભાઈ રામજીભાઈ ભુત	ગળવાવ	૧૧,૦૦૦
૯૨	ચિમનભાઈ ઉકાભાઈ રફાળીયા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૩	ગોવિંદભાઈ ગોરધનભાઈ સોજીત્રા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૪	મુકેશભાઈ વ્રજલાલભાઈ કાપડીયા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૫	અરવિંદભાઈ બાબુભાઈ ઢોલરીયા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૬	મિલનભાઈ મનસુખભાઈ કાપડીયા	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૭	દિનેશભાઈ કરશનભાઈ મણવર	વિસાવદર	૧૧,૦૦૦
૯૮	જગમાલભાઈ દેસુરભાઈ બાટવા	તલીયાઘર	૧૧,૦૦૦
૯૯	વેજીબેન જીવાભાઈ બાટવા	તલીયાઘર	૧૧,૦૦૦
૧૦૦	વરજાંગભાઈ રાણાભાઈ બાટવા	તલીયાઘર	૧૧,૦૦૦
૧૦૧	મહેન્દ્રભાઈ લાલજીભાઈ ઝાલાવડીયા	ખાંભલા	૧૧,૦૦૦
૧૦૨	વલ્લભભાઈ હરદાસભાઈ કાપડીયા	બગડુ	૧૧,૦૦૦
૧૦૩	દામજીભાઈ રવજીભાઈ ગાજીપરા	જુનાગઢ	૧૧,૦૦૦
૧૦૪	રમેશભાઈ વશરામભાઈ ડાવરીયા	કેશોદ	૧૧,૦૦૦
૧૦૫	જમનભાઈ ભીખાભાઈ પટોડીયા	ખજુરી હડમતીયા	૧૧,૦૦૦
૧૦૬	માધવજીભાઈ ચનાભાઈ પટોડીયા	ખજુરી હડમતીયા	૧૧,૦૦૦
૧૦૭	નાથાભાઈ શંભુભાઈ મોવલીયા	ખજુરી હડમતીયા	૧૧,૦૦૦
૧૦૮	પરષોત્તમભાઈ મનજીભાઈ વઘાસીયા	ખજુરી હડમતીયા	૧૧,૦૦૦
૧૦૯	દિલીપભાઈ જેરામભાઈ મોવલીયા	ખજુરી હડમતીયા	૧૧,૦૦૦
૧૧૦	જમનભાઈ ભોવાનભાઈ રૂપાપરા	અકાળા	૧૦,૬૧૧ (૨૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૧૧	વલ્લભભાઈ નાથાભાઈ ઠુંમર	ઝાંઝરડા	૧૦,૧૧૧
૧૧૨	ભાવેશભાઈ દિનેશભાઈ હરપાલ	ઘોરાજી	૧૦,૧૧૧
૧૧૩	સંજયભાઈ ગીરીશભાઈ બાલધા	ઘોરાજી	૧૦,૧૧૦
૧૧૪	મનહરસિંહ ગોવિંદસિંહ ઝાલા	ચુડવા	૧૦,૧૧૦
૧૧૫	નારણભાઈ વાલજીભાઈ ઠુંમર	જેતલસર	૧૦,૧૧૦
૧૧૬	વિજયભાઈ નારણભાઈ રાદડીયા	અકાળા	૧૦,૦૧૧
૧૧૭	કાંતીભાઈ ત્રિકમભાઈ ડોબરીયા	જુનાગઢ	૧૦,૦૦૦
૧૧૮	દિલીપભાઈ દેવશીભાઈ ભુવા	જેતલસર	૧૦,૦૦૦ (૨૫,૫૨૫ સંકલ્પ પેટે)
૧૧૯	પ્રફુલભાઈ કાનજીભાઈ ભાલોડીયા	સુરત	૧૦,૦૦૦
૧૨૦	નરશીભાઈ ગોપાલભાઈ ડોબરીયા	શેરગઢ	૧૦,૦૦૦ (૧૨,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૨૧	ગાંડુભાઈ મોહનભાઈ સાવલીયા	બરડીયા	૧૦,૦૦૦
૧૨૨	સ્મિતભાઈ રમેશભાઈ ભુવા	જેતલસર	૧૦,૦૦૦
૧૨૩	રમેશભાઈ વિઠ્ઠલભાઈ પડાસડા	સુખપુર	૧૦,૦૦૦
૧૨૪	ધિરજલાલ શામજીભાઈ પોલરા	જેતલસર	૧૦,૦૦૦
૧૨૫	જેંતીભાઈ વશરામભાઈ વૈષ્ણવ	જેતલસર	૧૦,૦૦૦

૧૨૬	રસિલાબેન જીતેન્દ્રભાઈ મણવર	ગળવાવ	૧૦,૦૦૦
૧૨૭	બ્રિજેશભાઈ દિનેશભાઈ રાંક	છોડવડી	૧૦,૦૦૦
૧૨૮	દલસુખભાઈ દુદાભાઈ બોરસાણીયા	જુનાગઢ	૧૦,૦૦૦
૧૨૯	મનિષભાઈ જગજીવનભાઈ કાછડીયા	જેતલસર	૧૦,૦૦૦
૧૩૦	રમેશભાઈ શામજીભાઈ રૈયાણી	જેતલસર	૧૦,૦૦૦
૧૩૧	સ્વેતાબેન અનિલકુમાર ગોંડલીયા	જેતલસર	૧૦,૦૦૦
૧૩૨	દિલીપભાઈ ચંદુભાઈ મણવર	દેશીંગા	૯,૦૧૧
૧૩૩	કાંતીભાઈ કેશુભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૯,૦૦૦
૧૩૪	જેંતીભાઈ શામજીભાઈ ઉમરેટીયા	મંડલીકપુર	૯,૦૦૦
૧૩૫	થોભણભાઈ હંસરાજભાઈ પરસાણીયા	કેશોદ	૯,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૩૬	ગાંડુભાઈ વ્રજલાલ વઘાસીયા	ચોકી સોરઠ	૮,૫૦૦
૧૩૭	કાંતીલાલ હરજીભાઈ માકડીયા	ગળવાવ	૮,૦૦૦
૧૩૮	સંજયભાઈ ગોકળભાઈ ઘરસંડીયા	મોરબી	૬,૧૧૧ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૩૯	જલ્પાબેન કૌશિકભાઈ વણપરીયા	અકાળા	૬,૧૧૧
૧૪૦	વિનોદભાઈ મુળજીભાઈ વોરા	અકાળા	૬,૧૧૧ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૪૧	મહેશભાઈ કાનજીભાઈ ઝાલાવડીયા	તરશીંગડા	૬,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૪૨	બિપીનભાઈ બાબુભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૬,૦૦૦
૧૪૩	કુમનભાઈ છગનભાઈ ઉમરેટીયા	મંડલીકપુર	૬,૦૦૦
૧૪૪	ચકુભાઈ રણછોડભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૬,૦૦૦
૧૪૫	જીવનભાઈ રણછોડભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૫,૫૦૦
૧૪૬	વિજયભાઈ શંભુભાઈ ચાંચડીયા	ઝાંઝરડા	૫,૧૧૧
૧૪૭	ચુનીલાલ શામજીભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૫,૦૧૧
૧૪૮	રતીભાઈ હરિભાઈ ડોબરીયા	લેરીયા	૫,૦૦૦
૧૪૯	મુકતાબેન બચુભાઈ વઘાસીયા	બરડીયા	૫,૦૦૦
૧૫૦	ભોવાનભાઈ મોહનભાઈ કાછડીયા	બરડીયા	૫,૦૦૦ (૨૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૧	ભાવેશભાઈ દેવરાજભાઈ વઘાસીયા	ઝાંઝરડા	૫,૦૦૦ (૧૧,૬૬૨ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૨	નિતીનભાઈ મગનભાઈ રબારા	ઈન્દ્રા	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૩	રતીભાઈ હરિભાઈ રામોલીયા	મંડલીકપુર	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૪	વજુભાઈ મોહનભાઈ વસોલીયા	બરડીયા	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૫	લાભુબેન વિઠ્ઠલભાઈ સીદપરા	કાથરોટા	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૬	સુભાષભાઈ નરશીભાઈ વઘાસીયા	ચોકી સોરઠ	૫,૦૦૦
૧૫૭	યોગેશભાઈ કેશુભાઈ ઘોરાજીયા	ઝાંઝરડા	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૮	રમેશભાઈ ગોરધનભાઈ આસોદરીયા	અકાળા	૫,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૫૯	કેશવભાઈ કુલાભાઈ ઉમરેટીયા	મંડલીકપુર	૫,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૬૦	પ્રફુલભાઈ મોહનભાઈ પાઘડાર	ઝાંઝરડા	૫,૦૦૦

૧૬૧	હરસુખભાઈ કડવાભાઈ ભુવા	જેતલસર	૫,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૬૨	શૈલેષભાઈ ઘનજીભાઈ વૈષ્ણવ	જેતલસર	૫,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૬૩	વિપુલભાઈ શાંતીલાલ ભુવા	જેતલસર	૫,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૬૪	ભીખુભાઈ કુરજીભાઈ લાખાણી	જેતલસર	૫,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૬૫	હાર્દિકભાઈ કાનજીભાઈ ઠુંમર	લેરીયા	૪,૮૯૦
૧૬૬	શશીકાંતભાઈ ગોપાલભાઈ કોરડીયા	ગળવાવ	૪,૧૧૧
૧૬૭	વાલજીભાઈ મહીદાસભાઈ રાજકોટીયા	ગળવાવ	૪,૧૧૧
૧૬૮	જમનાદાસભાઈ ગોપાલભાઈ ટીલવા	ગળવાવ	૪,૧૧૧
૧૬૯	માધવજીભાઈ ઘનજીભાઈ કનેરીયા	નવા ગોલાધર	૩,૧૧૧
૧૭૦	ગોપાલભાઈ ગોકળભાઈ ડોબરીયા	લેરીયા	૨,૫૦૦
૧૭૧	અરવિંદભાઈ લક્ષ્મણભાઈ કોટડીયા	કેશોદ	૨,૧૦૦
૧૭૨	ચંદુભાઈ ઈરૂભાઈ જાદવ	વિસાવદર	૨,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૭૩	કલ્યાણજીભાઈ કરમશીભાઈ ચાવડા	બોડકા બાવાના	૨,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૭૪	અશ્વિનભાઈ ગોપાલભાઈ પરસાણીયા	ઈન્દ્રા	૧,૧૧૧ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૭૫	ક્રિષ્નાબેન જીવનલાલ કગરાણા	ચર	૧,૧૦૦
૧૭૬	દિલીપભાઈ ભીમજીભાઈ સોજીત્રા	બરડીયા	૧,૧૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૭૭	પ્રફુલભાઈ પરષોત્તમભાઈ વઘાસીયા	મંડલીકપુર	૧,૦૦૦
૧૭૮	ભરતભાઈ ભીમજીભાઈ સોજીત્રા	બરડીયા	૧,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૭૯	ચંદુભાઈ કુલાભાઈ રાબડીયા	રવની વિસાવદર	૧,૦૦૦ (૧૧,૧૧૧ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૦	ઉર્મિલાબેન મિતેષભાઈ શાહ	જુનાગઢ	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૧	ભીમાભાઈ રાણાભાઈ બાટવા	તલીયાધર	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૨	નથુભાઈ પુંજાભાઈ બાટવા	તલીયાધર	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૩	કિશનભાઈ નથુભાઈ બાટવા	તલીયાધર	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૪	નિકુંજભાઈ રમણીકભાઈ ઠુંમર	જેતલસર	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)
૧૮૫	કુલદીપભાઈ નંદલાલભાઈ પટોડીયા	કેશોદ	૧,૦૦૦ (૧૧,૦૦૦ સંકલ્પ પેટે)

પુષ્ટિસંસ્કાર સંસ્થાન ઓફિસ – અમદાવાદ
શુભારંભ

અમદાવાદ શહેરના નિકોલ વિસ્તારમાં તારીખ ૨૧ જૂન ૨૦૨૬ ના દિવસે શ્રીવ્રજવલ્લભ બાવાશ્રી–મોટી હવેલી જૂનાગઢના વરદ હસ્તે પુષ્ટિસંસ્કાર સંસ્થાનની ઓફિસનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો.

પુષ્ટિસંસ્કાર પાઠશાલા – સોંદરડા
બાળકો તથા શિક્ષકો દ્વારા યોગ દિવસ નિમિત્તે ઉજવણી

વ્રતોત્સવ ટિપ્પણી

જેઠ વદ ૧૦ થી શ્રાવણ વદ ૦૩

તારીખ	તિથિ	વાર	વિશેષ દિવસની નોંધ
જુલાઇ/૧૦	જેઠ વદ /૧૦	**શુક્રવાર**	શ્યામસુંદર પ્રભુ ઇડરનો પાટોત્સવ
૧૧	૧૨	શનિવાર	એકાદશીવ્રત
૧૫	**અષાઢ સુદ / ૦૧**	**બુધવાર**	રથયાત્રા
૧૯	૦૬	રવિવાર	કસુંબા છઠ
૨૪	૧૦	શુક્રવાર	બેંગન દશમી
૨૫	૧૧	શનિવાર	એકાદશીવ્રત
૨૯	૧૫	બુધવાર	વ્યાસપૂર્ણિમા - કચોરી પુનમ
૩૦	**અષાઢ વદ / ૦૧**	**ગુરૂવાર**	શ્રીગોકુલેશજીનો ઉત્સવ - હિંડોળા પ્રારંભ
ઓગષ્ટ/૬	૦૮	**ગુરૂવાર**	જન્માષ્ટમીની વધાઇ
૦૯	૧૧	રવિવાર	એકાદશીવ્રત
૧૨	૩૦	બુધવાર	હરિયાળી અમાસ
૧૪	**શ્રાવણ સુદ / ૦૨**	શુક્રવાર	શ્રીવિઠ્ઠલેશજીનો ઉત્સવ
૧૫	૦૩	શનિવાર	ઠકુરાની ત્રીજ
૧૭	૦૫	સોમવાર	નાગપંચમી
૧૯	૦૭	બુધવાર	બડે શ્રીગોવિન્દરાયજીનો ઉત્સવ
૨૦	૦૮	ગુરૂવાર	શ્રીમાધવરાયજીનો ઉત્સવ
૨૪	૧૨	સોમવાર	પવિત્રા એકાદશીવ્રત
૨૫	૧૨	મંગળવાર	પવિત્રા બારસ, ગુરૂદેવને પવિત્રા ધરવા
૨૮	૧૫	શુક્રવાર	રક્ષાબંધન સવારે શૃંગારમાં
૩૧	**શ્રાવણ વદ / ૦૩**	**સોમવાર**	હિંડોળા વિજય

Registered Newspaper
PUSHTI SANSKAR (Monthly) - July 2026, JUNAGADH - 362001
Posted on 1st of every month (RMS - Junagadh)

R.N.I. No. GUJGUJ/2010/34004
Postal Reg No.JND/304/2025-2027 (Valid up to 31-12-2027)
Total Page : 36 Price ₹ 20

IF NOT DELIVERED PLEASE RETURN TO

SHREE PUSHTI SANSKAR SANSTHAN
MOTI HAVELI, PANCH HATADI CHOWK, JUNAGADH - 362001 (GUJARAT) INDIA
Owner : SHREE PUSHTI SANSKAR SANSTHAN
Printer, Publisher : Jayendrakumar Bhimjibhai Tanna
Editor : Vimal Mahedrabhai Bhatt
Printed at METRO OFFSET Near Sub. Marketing Yard, Dolatpara, Junagadh - 362037
Published at Pusti Sankar Karyalaya, Moti Haveli, Nr. Panch Hatadi Chowk, Junagadh